

The Quarterly Journal of Approach to
Philosophy in Schools and Organizations

Year 5, Number 1, Spring 2026, Pages 72 to 96

Original Article

<http://www.esbam.ir>

فصلنامه رویکرد فلسفه در مدارس و سازمان ها

سال پنجم، شماره اول، بهار ۱۴۰۵

نوع مقاله: پژوهشی

ISSN: 2980-891X

A Systematic Review of the Role of Cultural Traditions and Rituals in Enhancing Students' Happiness and Social Cohesion in Schools

Fatemeh Sadat Heidari: M.A. Student, Department of Educational Sciences, Bandar Genaveh Branch, Islamic Azad University, Bandar Genaveh, Iran

Reza Farashbandi*: PhD Student, Department of Educational sciences, BGe.C., Islamic Azad University, Bandar Genaveh, Iran.

Abstract

Objective: The objective of this study is to conduct a systematic review of the role and position of cultural traditions and rituals in enhancing students' happiness and social cohesion in schools, based on recent research.

Methodology: This study employed a systematic review methodology. To achieve the objectives, a comprehensive search was conducted across domestic databases, including Civilica, SID, Magiran, Irandoc, and Noormags (covering the years 2016–2026), as well as international databases, including ISI, Scopus, Google Scholar, Elsevier, ISC, and ScienceDirect (covering the years 2018–2026).

Findings: The findings indicated that identity formation, shared joy, participation-seeking, collective interactions, acculturation, intergenerational solidarity, and cultural capital are the most critical key themes regarding the role and position of cultural rituals and traditions in enhancing happiness in schools. Furthermore, collective-artistic rituals, shared cultural heritage, group belonging, participation-seeking, collective psychological security, and emotional cohesion were identified as the primary themes concerning the role of cultural rituals and traditions in improving solidarity within the school environment.

Conclusion: In conclusion, the overall results of the study demonstrate that cultural rituals and traditions play a vital role in increasing students' happiness and solidarity by reinforcing a sense of belonging, shared identity, and togetherness (co-presence) in schools. Consequently, the purposeful and planned integration of indigenous rituals into school curricula can be utilized as an efficient strategy to enhance happiness and social solidarity among students.

Keywords: Cultural rituals and traditions, Happiness, Solidarity.

*Corresponding author: PhD Student, Department of Educational sciences, BGe.C., Islamic Azad University, Bandar Genaveh, Iran.

Email: dr.rezafarashbandi@gmail.com

DOI: [10.22034/esbam.2026.587254.1102](https://doi.org/10.22034/esbam.2026.587254.1102)

A Systematic Review of the Role of Cultural Traditions and Rituals in Enhancing Students' Happiness and Social Cohesion in Schools

Detailed Abstract

Introduction: The objective of this study is to conduct a systematic review of the role and position of cultural traditions and rituals in enhancing students' happiness and social cohesion in schools, based on recent research.

Materials and methods: This study employed a systematic review methodology. To achieve the objectives, a comprehensive search was conducted across domestic databases, including Civilica, SID, Magiran, Irandoc, and Noormags (covering the years 2016–2026), as well as international databases, including ISI, Scopus, Google Scholar, Elsevier, ISC, and ScienceDirect (covering the years 2018–2026).

Findings: The findings indicated that identity formation, shared joy, participation-seeking, collective interactions, acculturation, intergenerational solidarity, and cultural capital are the most critical key themes regarding the role and position of cultural rituals and traditions in enhancing happiness in schools. Furthermore, collective-artistic rituals, shared cultural heritage, group belonging, participation-seeking, collective psychological security, and emotional cohesion were identified as the primary themes concerning the role of cultural rituals and traditions in improving solidarity within the school environment. The findings of this systematic review demonstrate that cultural rituals and traditions are not peripheral phenomena, but rather foundational components of the school's educational structure, playing a decisive role in enhancing happiness and strengthening social cohesion. Content analysis of the findings indicates that the school's engagement with these rituals facilitates a transformation in the nature of students' educational life, which can be explained through three key axes: From the perspective of positive psychology, cultural rituals facilitate the experience of positive emotions by providing platforms for active participation. Beyond mere entertainment, these rites offer students a sense of "being seen" and impart "meaning" to the time and space of the school, the direct outcome of which is improved mental health and an elevated level of sustainable happiness. In fact, rituals help students transition from isolation and individualism to experiencing collective joy within the school environment. The research results confirm that rituals and traditions, as part of the hidden curriculum, internalize fundamental values such as respect for differences, empathy, and a spirit of cooperation. By creating space for extra-curricular interactions, these rites soften rigid educational hierarchies and provide a foundation for the formation of a "collective identity." In such an atmosphere, conflicts are reduced, and students achieve a level of solidarity based on shared cultural experiences, which guarantees the social cohesion of the school. Findings emphasize that reviving indigenous and local traditions creates an unbreakable bond between the school, the family, and the surrounding community. This synergy strengthens students' cultural identity and transforms the school into a sanctuary for preserving and promoting cultural heritage. When traditions are intentionally integrated into the school's fabric, students feel a deeper sense of belonging to their roots, and the school evolves from a purely academic institution into a culture-building entity. Ultimately, the evidence suggests that the place of cultural rituals and traditions in schools is strategic. To transition toward schools where happiness and solidarity are institutionalized, a serious review aimed at "culture-centering" school activities is necessary. It is recommended that educational policymakers and school administrators integrate indigenous and traditional rituals into daily

schedules and extracurricular activities, thereby creating an environment where “authentic joy” and “social cohesion” become primary indicators of the quality of students’ lives. This approach could be an effective step toward reducing social harms and promoting the mental health of the next generation. Given the findings of this research and the existing gaps in the scientific literature, further studies are essential to deepen and expand these results. Primarily, future research should be designed with a multidimensional and integrated approach; meaning, the impact of cultural rituals and traditions should not be examined from a single dimension, but rather their consequences at individual, social, psychological, and organizational levels should be considered simultaneously. Such an approach could provide a more comprehensive and accurate picture of the function of these activities in educational settings. Furthermore, evidence-based practical interventions for implementing national, religious, and indigenous ceremonies in schools must be designed and evaluated. Many previous studies have been largely descriptive and have lacked empirical testing of programs and implementation strategies. Therefore, examining the efficacy of specific programs in increasing the sense of belonging, sustainable happiness, social participation, and reduction of interpersonal conflicts could be a priority for future research.

Additionally, it is suggested that the impact of different types of rituals be examined comparatively to determine which types have the greatest effect on enhancing social relations and improving the school climate. Longitudinal studies are also necessary to assess the sustainability of these effects. While many studies have examined short-term impacts, understanding the longevity of these effects over time is crucial for educational and cultural policymaking. Moreover, it is recommended that the perspectives of various stakeholders—including students, teachers, administrators, and parents—be studied separately and comparatively to identify the various dimensions of the subject with greater precision. From a policy perspective, future research can address the role of cultural and educational policies in institutionalizing and expanding these rituals. Finally, given the scarcity of comprehensive reviews in this field, conducting new systematic reviews and meta-analyses that synthesize both domestic and international findings can pave the way for more precise conclusions and practical strategies for the education system. In general, future research should move toward studies that are both theoretically enriched and capable of practically improving the quality of relationships, increasing social solidarity, and promoting vitality in educational environments.

Conclusion: In conclusion, the overall results of the study demonstrate that cultural rituals and traditions play a vital role in increasing students’ happiness and solidarity by reinforcing a sense of belonging, shared identity, and togetherness (co-presence) in schools. Consequently, the purposeful and planned integration of indigenous rituals into school curricula can be utilized as an efficient strategy to enhance happiness and social solidarity among students.

Keywords: Cultural rituals and traditions, Happiness, Solidarity.

مروری نظام‌مند بر نقش و جایگاه آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در بهبود شادی و همبستگی دانش‌آموزان در مدارس

فاطمه سادات حیدری: دانشجوی کارشناسی ارشد گروه علوم تربیتی، واحد بندر گناوه، دانشگاه آزاد اسلامی، بندر گناوه، ایران.

رضا فرارشبندی*: دکتری گروه علوم تربیتی، واحد بندرگناوه، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرگناوه، ایران.

چکیده

هدف: هدف این مطالعه، مروری نظام‌مند بر نقش و جایگاه آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در بهبود شادی و همبستگی دانش‌آموزان در مدارس بر اساس پژوهش‌های انجام‌شده در سال‌های اخیر است. **روش پژوهش:** این پژوهش از نوع مرور نظام‌مند بوده که برای دستیابی به این هدف، یک مرور نظام‌مند با جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی سیویلیکا (Civilica)، جهاد دانشگاهی (SID)، مگ ایران (Magiran)، ایران داک (Irandoct)، نورمگز (Noormags) طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۵ و پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی ISI، ISC، Elsevier، Google Scholar، Scopus و Sciencedirect طی سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۶ پرداخته شد. **یافته‌ها:** یافته‌ها نشان داد که هویت‌بخشی، شادی‌های مشترک، مشارکت‌جویی، تعاملات جمعی، فرهنگ‌پذیری، همبستگی بین‌نسلی و سرمایه فرهنگی از جمله مهمترین محورهای کلیدی در باب نقش و جایگاه آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در بهبود شادی در مدارس بود. همچنین آیین‌های هنری-جمعی، میراث فرهنگی مشترک، تعلق گروهی، مشارکت‌جویی، تعلق گروهی، امنیت روانی-جمعی و انسجام عاطفی از جمله مهمترین محورهای کلیدی در باب نقش و جایگاه آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در بهبود همبستگی در مدارس بود. **نتیجه‌گیری:** نتیجه‌گیری کلی پژوهش نشان داد که آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی، با تقویت احساس تعلق، هویت مشترک و هم‌بودگی در مدرسه، نقش مهمی در افزایش شادی و همبستگی دانش‌آموزان ایفا می‌کنند. بر این اساس، ادغام هدفمند و برنامه‌ریزی‌شده آیین‌های بومی در برنامه‌های مدرسه می‌تواند به‌عنوان راهبردی کارآمد برای بهبود شادی و همبستگی دانش‌آموزان در مدارس مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی، شادی، همبستگی.

***نویسنده مسؤول:** دکتری گروه علوم تربیتی، واحد بندرگناوه، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرگناوه، ایران

Email: dr.rezafarashbandi@gmail.com

DOI: [10.22034/esbam.2026.587254.1102](https://doi.org/10.22034/esbam.2026.587254.1102)

اهمیت و نقش آموزش و پرورش در بهسازی و توسعه زندگی فردی و اجتماعی موجب شده است که جامعه و اولیای دانش آموزان انتظار داشته باشند که مدرسه محیطی رشد دهنده، پویا و زمینه ساز پرورش استعدادهای بالقوه فرزندان آنان باشد. مهم ترین جایگاه حضور نسل های آینده باید محیطی سالم و پویا باشد. یکی از موضوعات مهم که امروزه درباره آن بحث های بسیاری شده است موضوع شاداب سازی مدارس است. سرلوحه تعلیم و تربیت قرن جدید این است که باید معتقد باشیم که در حقیقت رشد پایدار ما در گرو شادی پایدار است و این شوق زندگی کردن را به دانش آموزان بیاموزیم، شادی باید در مدارس ایجاد و مدیریت شود (شفیع زاده و اکبری، ۱۳۹۳). در دهه های اخیر، توجه به ابعاد غیرشناختی آموزش، از جمله شادی، نشاط و همبستگی اجتماعی، به عنوان مؤلفه های اساسی در کیفیت بخشی به نظام های آموزشی، افزایش یافته است. شادی در معنای روان شناختی، حالتی پایدار از رضایت، امید و تجربه هیجانات مثبت است که می تواند زمینه ساز رشد سالم فردی و اجتماعی شود. در این میان، آیین ها و سنت های فرهنگی به عنوان میراث های معنوی و اجتماعی هر جامعه، ظرفیت بالایی برای تقویت شادی و همبستگی در محیط های آموزشی دارند. آیین ها مجموعه ای از رفتار ها، نماد ها و مناسک مشترک اند که از طریق تکرار و مشارکت جمعی، حس هویت مشترک و تعلق اجتماعی را در میان افراد تقویت می کنند. این کارکرد ها در محیط مدرسه می توانند به ایجاد فضایی صمیمی تر، افزایش تعاملات مثبت و تقویت پیوند های عاطفی میان دانش آموزان و معلمان منجر شوند. از این رو پرداختن به این مسئله برای نظام آموزشی کشور ضروری است.

از دیگر سو اگرچه در سال های اخیر پژوهش های متعددی از سوی پژوهشگرانی از جمله خدابنده بایگی (۱۴۰۵)، مسجودی و همکاران (۱۴۰۴)، علی زاده و همکاران (۱۴۰۴)، طهماسبی و همکاران (۱۴۰۴)، حسینی کهنوج (۱۴۰۴)، به مبحث نقش آیین ها و رسومات در بهبود شادی و همبستگی در مدارس انجام شده است، اما سه خلاً اصلی همچنان وجود دارد: ۱- بسیاری از مطالعات به یک بُعد محدود (فردی یا سازمانی) پرداخته اند و دیدگاهی چندبعدی و یکپارچه ارائه نکرده اند. ۲- پژوهش ها معمولاً به ارائه راهکارهای عملی و مبتنی بر شواهد کمتر پرداخته اند یا این راهکارها پراکنده و ناسازگار هستند. ۳- تاکنون مرور نظام مندی که نتایج مطالعات داخلی و خارجی را تجمیع و الگوی جامعی از مروری نظام مند بر نقش و جایگاه آیین ها و سنت های فرهنگی در بهبود شادی و همبستگی دانش آموزان در مدارس ارائه کند، محدود بوده یا با رویکرد روش شناسی دقیق همراه نبوده است. این خلأها، نیاز به یک مطالعه مروری جامع و نظام مند را برجسته می سازد. در بحث اهمیت و ضرورت مرور پژوهش های نظام مند می بایست بیان نمود که در بسیاری از مدارس، توجه نظام مند و هدفمند به آیین ها و سنت های فرهنگی به عنوان ابزاری برای ارتقای شادی و همبستگی اجتماعی، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در حالی که نتایج پژوهش های مرتبط با شادی، نشاط و روابط اجتماعی در محیط های آموزشی بر نقش عوامل فرهنگی و اجتماعی در ایجاد مدرسه ای شاد و پویا تاکید دارند. هنوز نیاز به جمع بندی و تحلیل منسجم یافته های پژوهشی در این حوزه احساس می شود. محدوده پژوهش این مرور نظام مند شامل تمامی پژوهش های است که از طریق جست و جو در پایگاه های اطلاعاتی داخلی سیویلیکا (Civilica)، جهاد دانشگاهی (SID)، مگ ایران (Magiran)، ایران داک (Irandoc)، نورمگز (Noormags) طی سال های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۵ و پایگاه های اطلاعاتی خارجی ISI, Google Scholar, Scopus, Elsevier, ISC Sciencedirect طی سال های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۶ در زمینه نقش آیین ها و سنت های فرهنگی در ارتقای شادی و همبستگی در مدارس پرداخته اند می باشد. این مرور، مطالعات کمی، کیفی، آمیخته و نظری و پایان نامه هایی را که منتشر شده اند، در بر می گیرد. لازم به ذکر است تنها پژوهش هایی وارد مرور شده اند که به صورت مستقیم به موضوع پژوهش حاضر پرداخته و دارای شواهد تجربی یا تحلیل نظری قابل استناد بوده اند. هدف این مطالعه، مرور نظام مند و تحلیل جامع عوامل مؤثر بر ایجاد شادی در مدرسه و برقراری و اجرای رسومات و ایجاد همبستگی در مدارس و راهکارهای عملی و مبتنی بر شواهد برای ارتقای آن است. امید است نتایج این مرور پژوهشی بتواند مبنای نظری و کاربردی برای برنامه ریزان آموزشی، مدیران مدارس و معلمان در جهت طراحی و اجرای فعالیت های فرهنگی اثر بخش فراهم آورد. در همین راستا سوال اصلی پژوهش بدین صورت مطرح می گردد که مروری نظام مند بر نقش و جایگاه آیین ها و سنت های فرهنگی در بهبود شادی و همبستگی دانش آموزان در مدارس چگونه است و چه راهکارهایی بر اساس شواهد پژوهشی برای بهبود این نقش گزارش شده است؟

روش‌شناسی

روش پژوهش حاضر از نوع مرور نظام‌مند بوده که با جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی سیولیکا (Civilica)، جهاد دانشگاهی (SID)، مگ ایران (Magiran)، ایران‌داک (IranDoc)، نورمگز (Noormags) طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۵ و پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی ISI, Scopus, Google Scholar, Elsevier, ISC Sciencedirect طی سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۶ در زمینه بررسی نقش آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در ارتقای شادی و همبستگی در مدارس و راهکارهای ارتقای آن پرداخته‌اند می‌باشد. گردآوری داده‌ها از طریق مطالعه دقیق و گسترده منابع علمی شامل مقالات پژوهشی داخلی و خارجی و اسناد معتبر مرتبط در زمینه و به صورت روش فیش‌برداری سیستماتیک ثبت و دسته‌بندی گردیده است. لازم به ذکر است تنها پژوهش‌هایی وارد مرور شده‌اند که به صورت مستقیم به موضوع پژوهش حاضر پرداخته و دارای شواهد تجربی یا تحلیل نظری قابل استناد بوده‌اند. کلیدواژه‌های اصلی جست‌وجو در تمامی مقالات شامل «آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی، شادی، همبستگی» بود.

مبانی نظری

مفهوم آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی

آیین وسیله‌ای بوده است که انسان از طریق آن خود و جهان خود را مورد کنکاش قرار می‌داد. برخی از این آیین‌ها با کار، تولید و حیات انسان ارتباط داشته و برپایی آن به انسان امید و قدرت تحمل سختی‌ها را می‌داد (نیکنام، ۱۳۹۵). برگزاری جشن‌ها و آیین‌های بومی در مدارس، علاوه بر تقویت هویت فرهنگی و سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان، موجب افزایش مشارکت فعال آنان، بهبود روابط بین فردی و ایجاد فضای یادگیری شاد و جذاب می‌شود. همچنین مشارکت معلمان و جامعه محلی در این آیین‌ها سبب افزایش همبستگی اجتماعی و انتقال فرهنگ بومی به نسل جدید می‌گردد (ناقانی، ۱۴۰۴). شهرهای ایران در طول سالیان متمادی تحت تأثیر عوامل متعددی چون، عوامل محیطی، مناسبات معیشتی، آموزه‌ها و الگوهای فکری و هنری، باورها و آیین‌ها قرار داشته‌اند (مظهری و پودات، ۱۳۹۷). در این میان، مدرسه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی، جایگاه منحصربه‌فردی در انتقال این عناصر فرهنگی دارد. برخلاف نهاد خانواده که بیشتر خاستگاه اولیه تربیت است، مدرسه محل تمرین زیستن در جامعه و تجربه ساختارهای اجتماعی در مقیاسی رسمی‌تر است و از این منظر، بستر مناسبی برای بازنمایی و بازآفرینی آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در دل زندگی روزمره دانش‌آموزان به شمار می‌رود. آیین‌ها در معنای عمومی خود، به مجموعه‌ای از رفتارها، کنش‌ها و نمادهای معنا دار گفته می‌شود که معمولاً در زمان‌های خاص و با مشارکت گروهی اجرا می‌شوند و هدف آن‌ها بازتولید ارزش‌های فرهنگی، تقویت همبستگی اجتماعی و انتقال معانی مشترک است. این آیین‌ها بسته به زمینه فرهنگی، دینی یا محلی، در قالب جشن، سوگواری، مناسک، نمایش، موسیقی، بازی، غذا، پوشش یا حتی زبان و گویش‌های خاص ظهور می‌یابند. به‌طور کلی می‌توان آیین‌ها را در سه دسته‌ی عمده تقسیم‌بندی کرد:

آیین‌های ملی شامل مناسبت‌هایی مانند روز دانش‌آموز، دهه فجر، روز معلم، جشن نوروز، هفته دفاع مقدس، و روز زبان فارسی است که در سطح کلان ملی طراحی و اجرا می‌شوند و اهدافی همچون تقویت هویت ملی، آموزش تاریخ معاصر، و ترویج انسجام اجتماعی را دنبال می‌کنند. برگزاری این آیین‌ها در مدارس به عنوان بخشی از برنامه درسی پنهان، زمینه‌ساز آموزش غیرمستقیم مفاهیمی چون وطن‌دوستی، مشارکت اجتماعی و احترام به نمادهای ملی است (پیش‌قدم و ابراهیمی، ۱۴۰۱). از طرفی آیین‌های مذهبی آیین‌هایی چون جشن مبعث، اعیاد قربان و فطر، ایام محرم و صفر، برگزاری نماز جماعت، سفره‌های افطاری در ماه رمضان، نمونه‌هایی از حضور دین در فضای فرهنگی مدارسند. این آیین‌ها علاوه بر تقویت هویت دینی، ارزش‌هایی مانند ایثار، فداکاری، صبر و توکل را نیز از طریق الگوهای رفتاری و قصه‌های مذهبی به دانش‌آموزان منتقل می‌کنند. حضور معلمان و مدیران در اجرای این آیین‌ها، اغلب باعث افزایش مشارکت دانش‌آموزان و عمیق‌تر شدن پیوند عاطفی آن‌ها با مدرسه می‌شود (امیری و همکاران، ۱۴۰۱). از سویی آیین‌های بومی - محلی در هر منطقه بر پایه آداب، رسوم و

تاریخچه فرهنگی خاص خود شکل گرفته‌اند، اغلب ریشه در سنت‌های دیرینه، باورهای قومی و جغرافیای فرهنگی دارند. نمونه‌هایی مانند جشن شب یلدا، چهارشنبه‌سوری، آیین‌های برداشت محصولات محلی، بازی‌های سنتی، قصه‌گویی‌های شبانه و غذاهای محلی از این دست هستند. آوردن این آیین‌ها به درون مدارس باعث آشنایی دانش‌آموزان با هویت بومی خود، احترام به تفاوت‌های فرهنگی، و کاهش احساس بی‌ریشگی و ازخودبیگانگی می‌شود (یزدانی و همکاران، ۱۴۰۲). آیین‌ها در ایجاد حس تعلق اجتماعی، نظم جمعی و بهبود سلامت روانی نقش مهمی دارند. پژوهش تأکید می‌کند که آیین‌ها فقط محدود به حوزه مذهب نیستند، بلکه در زندگی اجتماعی مدرن نیز حضوری فعال دارند (وارن و همکاران، ۲۰۲۵). فرهنگ علاوه بر انتقال سنت‌ها و ارزش‌ها، در ایجاد انسجام اجتماعی، بازتولید هویت، و حفظ میراث تاریخی نقش اساسی دارد (شارما، ۲۰۲۵).

جلوه‌های آیینی در مدرسه

جلوه‌های رفتاری: رفتارهای آیینی شامل شیوه‌هایی از کنش‌های گروهی‌اند که در قالب همکاری، تبریک، ادای احترام یا سوگواری در مدرسه بروز می‌یابند. برای مثال، مراسم روز معلم، شامل رفتارهایی همچون تقدیم گل، خواندن پیام‌های تبریک، تزیین کلاس‌ها، یا برگزاری نمایشنامه‌های مربوط به نقش معلم است که علاوه بر تقویت شادی، به پرورش مهارت‌های اجتماعی، عزت نفس و حس قدردانی در دانش‌آموزان کمک می‌کند (نصیری‌زاده و همکاران، ۱۴۰۴).

جلوه‌های زبانی: زبان آیینی، دربردارنده‌ی عناصر بلاغی، ادبی و فرهنگی خاصی است که در قالب اشعار محلی، ضرب‌المثل‌ها، دعاها و شعارهای فرهنگی در آیین‌ها ظاهر می‌شود. ورود این زبان‌ها به فضای مدرسه، ضمن تقویت سواد فرهنگی، به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا از طریق زبان، احساس تعلق به هویت جمعی خود را بازسازی کنند. استفاده از اصطلاحات محلی یا شعرخوانی جمعی در مناسبت‌هایی مانند نوروز، نقش مؤثری در احیای زبان قومی و گویش‌های محلی در دانش‌آموزان دارد و باعث افزایش اعتماد به نفس زبانی در آنها می‌شود (بیک‌محمدی و همکاران، ۱۴۰۰).

جلوه‌های هنری و نمادین: فعالیت‌های هنری مانند نقاشی‌های مناسبتی، تزیین مدرسه، اجرای سرودها، نمایش‌های آیینی، سفره‌های نمادین (سفره هفت‌سین، افطار یا نذری)، پوشیدن لباس‌های محلی و اجرای بازی‌های سنتی از جمله مصادیق تجلی هنر آیینی در مدرسه‌اند. این فعالیت‌ها نه تنها به افزایش نشاط و درگیر شدن حواس چندگانه دانش‌آموزان منجر می‌شوند، بلکه خلاقیت، زیبایی‌شناسی و تعامل اجتماعی آنان را نیز پرورش می‌دهند (گراوند و خلیلی، ۱۴۰۳).

نقش آیین‌ها در افزایش شادی در محیط مدرسه

شادی یکی از مهم‌ترین نیازهای روانی انسان، به‌ویژه در دوران کودکی و نوجوانی است که نقشی کلیدی در شکل‌گیری سلامت روان، انگیزه تحصیلی، تعاملات اجتماعی و کیفیت زندگی فردی و گروهی دارد. مدرسه به عنوان محیطی که دانش‌آموزان بخش قابل‌توجهی از زمان خود را در آن می‌گذرانند، نقشی تعیین‌کننده در تأمین و تقویت این احساس ایفا می‌کند. در این میان، آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی به دلیل ماهیت اجتماعی، نمادین و مشارکتی خود، ظرفیت بالایی در ایجاد فضاهای شاد، پویا و معنادار در مدرسه دارند. آن‌ها از رهگذر مناسبت‌های جمعی، زیبایی‌های بصری و هنری و مشارکت فراگیر، می‌توانند زمینه‌ساز تجربه عاطفی مثبتی شوند که به ایجاد شادی پایدار در محیط آموزشی بینجامد (حاجی حسنی و حاجی حسنی، ۱۴۰۰). یکی از مهم‌ترین بسترهای بروز شادی در مدرسه، برگزاری مراسم‌های آیینی و مناسبت‌های تقویمی است. این مراسم‌ها، با توجه به تنوع فرهنگی، مذهبی و ملی کشور، می‌توانند در قالب‌های مختلف مانند جشن نوروز، شب یلدا، اعیاد اسلامی، روز معلم، دهه فجر یا مناسبت‌های بومی هر منطقه برگزار شوند. آنچه در این آیین‌ها بیش از همه به چشم می‌خورد، ایجاد فضایی متفاوت از برنامه آموزشی رسمی است؛ فضایی که در آن رنگ، صدا، حرکت، همکاری و خلاقیت جایگزین نظم خشک کلاسیک می‌شود و تجربه‌ای تازه از مدرسه را برای دانش‌آموزان رقم می‌زند (نصیری‌زاده و همکاران، ۱۴۰۴). جشن‌هایی مانند نوروز و یلدا، با سفره‌آرایی‌های نمادین، پوشیدن لباس‌های محلی، موسیقی، اجرای سرود و نمایش‌های دانش‌آموزی، فرصت‌هایی برای ابراز هیجان، شادی جمعی و مشارکت عاطفی فراهم می‌کنند. این مراسم‌ها اغلب با همکاری گروهی معلمان، والدین و دانش‌آموزان شکل می‌گیرند و همین امر موجب تقویت روابط انسانی در مدرسه می‌شود (یزدانی و همکاران، ۱۴۰۲). به‌عنوان نمونه، پژوهشی در مدارس ابتدایی جنوب کشور نشان داد که تلفیق آیین‌های محلی با برنامه‌های مدرسه‌ای موجب

افزایش شادی، مشارکت فعال‌تر دانش‌آموزان در فعالیت‌های فوق‌برنامه و کاهش رفتارهای پرخطرانه شد (گراوند و خلیلی، ۱۴۰۳).

عوامل موثر آیین و رسوم بر دانش‌آموزان

برنامه درسی پنهان، با تمرکز بر سه مولفه اساسی و اغلب نادیده گرفته شده آن: ۱- معماری فیزیکی مدرسه ۲- آیین‌ها و تشریف‌های جمعی ۳- سیستم تشویق و تنبیه غیررسمی. در حالی که برنامه درسی آشکار، متشکل از محتوای کتاب‌ها و اهداف آموزشی صریح است. برنامه درسی پنهان شامل آن دسته از پیام‌های آموزشی است که از طریق ساختار، روابط، فضا و فرهنگ نهادینه شده در مدرسه منتقل می‌شوند و تأثیری ژرف و پایدار بر فرآیند هویت‌یابی، درونی‌سازی ارزش‌ها و شکل‌گیری جهان‌بینی دانش‌آموزان دارند. دیوارها، چیدمان صندلی‌ها، آداب صبحگاهی، جوایز نمادین و حتی لحن صحبت معلمان، به طور نامرئی اما قدرتمند، دانش‌آموزان را به سوی پذیرش منفعلانه هنجارهای اجتماعی، سلسله‌مراتب قدرت و ایدئولوژی‌های مسلط سوق می‌دهند (بیگدیلو و همکاران، ۱۴۰۴). عوامل پنهان، در ایجاد احساس تعلق یا طرد، تقویت یا تضعیف عاملیت فردی و تعریف مفهوم موفقیت و شایستگی نقشی تعیین‌کننده ایفا می‌کنند. دستیابی به یک آموزش و پرورش‌رهایی بخش و عدالت‌محور، مستلزم بازشناسی، نقد و بازآفرینی آگاهانه برنامه درسی پنهان است، چرا که این برنامه است که عمیق‌ترین درس‌های زندگی اجتماعی و سیاسی را می‌آموزد (همان، ۱۴۰۴). یکی از ابعاد مهم آیین‌ها، کارکرد زیبایی‌شناختی و هنری آن‌هاست. آیین‌ها به‌طور معمول با موسیقی، رقص، تزیینات، غذاهای خاص، لباس‌های رنگارنگ و نمایش‌های نمادین همراه‌اند. ورود این عناصر به فضای مدرسه، که معمولاً قالبی رسمی و خشک دارد، تجربه‌ای لذت‌بخش و متفاوت را برای دانش‌آموزان رقم می‌زند. این تجربه، علاوه بر افزایش شادی، می‌تواند موجب تحریک خلاقیت، رشد ذوق هنری، و افزایش انگیزه برای مشارکت شود (بیک‌محمدی و همکاران، ۱۴۰۰). همچنین، آیین‌ها بستری برای تمرین کار گروهی، تقسیم مسئولیت، اعتماد متقابل و هماهنگی اجتماعی فراهم می‌کنند. وقتی دانش‌آموزان برای برگزاری یک جشن مدرسه‌ای همکاری می‌کنند از تدارکات و طراحی گرفته تا اجرا به‌طور ناخودآگاه در حال یادگیری مهارت‌های اجتماعی، مسئولیت‌پذیری و کار جمعی هستند. چنین تجربه‌هایی در دوران تحصیلی، تأثیر عمیقی بر رشد اجتماعی و پرورش شخصیت جمع‌گرا و مشارکت‌جو خواهند داشت (احمدی و همکاران، ۱۴۰۲). آیین‌ها همچنین امکان حضور و مشارکت والدین را نیز در محیط مدرسه فراهم می‌کنند. در بسیاری از آیین‌های مدرسه‌ای، خانواده‌ها به‌عنوان برگزارکننده، پشتیبان یا تماشاگر، بخشی از تجربه آیینی می‌شوند. این مشارکت، پیوند مدرسه و خانواده را تقویت کرده و احساس امنیت و انسجام اجتماعی را در ذهن دانش‌آموزان تعمیق می‌بخشد (امیری و همکاران، ۱۴۰۱).

پیامدهای عدم توجه به آیین و رسوم

عدم توجه به مراسم و مناسک آیینی در طراحی سازمان کالبدی فضایی شهری به معنی عدم توجه به سرمایه‌های هویتی و نیازمندی‌های اجتماعی فرهنگی مردم جامعه است. بنابراین یکی از روش‌های تجلی ارزش‌های اعتقادی شیعیان در محیط کالبدی، شناسایی هرچه بیشتر و بکارگیری اصول حاکم بر آنها نیز می‌باشد (مظه‌ری و پودات، ۱۳۹۷).

راهکارهای بهبود آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در مدارس

شادی و نشاط به عنوان یکی از عوامل کلیدی در ایجاد محیطی پویا و موثر در مدارس، تأثیر شگرفی بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. محیط شاد و سرشار از انرژی مثبت، نه تنها باعث افزایش انگیزه در دانش‌آموزان برای یادگیری می‌شود، بلکه به بهبود تمرکز، خلاقیت و حل مسئله نیز کمک می‌کند. تحقیقات نشان می‌دهد که دانش‌آموزانی که در فضایی شاد و حمایتگر تحصیل می‌کنند، از لحاظ روانی سالم‌تر بوده و عملکرد تحصیلی بهتری دارند (ملاشاهی، ۱۴۰۲).

ارتباط بین آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی و بهبود شادی در مدارس

عوامل متعددی در ایجاد شادی در محیط مدرسه نقش دارند؛ از جمله روابط مثبت میان معلمان و دانش‌آموزان، استفاده از روش‌های تدریس خلاقانه، طراحی فضای فیزیکی جذاب با رنگ‌های شاد، برگزاری فعالیت‌های تفریحی و فرهنگی و ایجاد

فرصت‌هایی برای مشارکت فعال دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری. این اقدامات نه تنها موجب کاهش استرس و اضطراب دانش‌آموزان می‌شود، بلکه حس تعلق به مدرسه را نیز تقویت می‌کند. از سوی دیگر، شادی در مدارس تاثیر مستقیمی بر سلامت روانی دانش‌آموزان دارد. ادغام جشن‌ها و آیین‌های بومی در برنامه‌های آموزشی مدارس می‌تواند به عنوان یک رویکرد موثر در تربیت همه‌جانبه، افزایش انگیزه یادگیری و ارتقای شادابی محیط مدرسه مورد استفاده قرار گیرد (ملاشاهی، ۱۴۰۲). در عصر جهانی شدن، حفظ و انتقال هویت فرهنگی به دانش‌آموزان از طریق آموزش، چالشی اساسی است. ادغام موفق، نیازمند رویکردی فعال، مشارکتی و چندرسانه‌ای است که فراتر از صرفاً افزودن یک واحد درسی عمل کند. همچنین، گنجاندن این عناصر، نه تنها به تقویت هویت فرهنگی کمک می‌کند، بلکه توانایی دانش‌آموزان در تحلیل انتقادی مسائل اجتماعی و درک چندگانگی فرهنگی را نیز ارتقا می‌دهد (سعادت زاده و همکاران، ۱۴۰۴).

نظریه‌های پیرامون آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی

دورکیم معتقد است که نوعی سلسله مراتب میان انواع مراسم برقرار است. در هر جامعه‌ای تعدادی از مناسک وجود دارند که از لحاظ همسانی و عمومیت از مناسک دیگر متمایز هستند. در سلسله مراتب مناسک بعضی از آنها مهمترین عامل و مجرای تثبیت وحدت اخلاقی و دینی قبیله و اجتماع هستند. بالاخص مناسکی که به نوعی یا همه‌ی اجتماع و بخش‌های آن و یا حداقل نمایندگان آن از تمام بخش‌های آن در آن حضور داشته باشند. همچنین دورکیم در بحث خود درباره‌ی مناسک عزاداری، آن را صورتی از مراسم جمعی میدانده که در آن شرکت می‌کنند حالتی از جوش و خروش استثنایی پدید می‌آورد. حالتی عاطفی خاصی در گروه شکل می‌گیرد که شدت و ضعف و کیفیت آن بیانگر اوضاع و احوال و ویژگی‌های گروه است (دورکیم^۱، ۲۰۰۴). راپاپورت از جمله اندیشمندان فرهنگ‌گرا است. وی ساختار یک مجتمع زیستی را از نظر ویژگی‌های فرهنگی مورد دقت قرار داده و معتقد است که عامل فرهنگی و به ویژه اعتقادات مذهبی مردم، اساس انتظام بخشی به زیستگاه‌های انسانی بوده است. وی اساس عمل نظم دهی به سکونت‌گاه‌ها را مذهب و مقدسات مردم دانسته که غالباً به شیوه این نمادگرایانه صورت می‌گرفته است. او بر این باور است که ذهن انسان به طبقه بندی پدیده‌ها پرداخته، به همه چیز نظم داده و مدلی آگاهانه برای محیط زیست خود به وجود می‌آورد. از آنجا که مذهب و مراسم مذهبی از اهمیت بسیار برخوردار است، مجتمع‌های زیستی سنتی بر اساس مقدسات نظم یافته و حتی به گفته‌ی شهرها به عنوان مراکز مخصوص مراسم شکل گرفته به وجود آمده اند (راپاپورت^۲، ۱۹۸۷). نصر در کتاب معنویت و هنر اسلامی می‌گوید که: هنر مقدس به آن دسته از تجلیات سنتی منحصر می‌گردد که ارتباطی مستقیم با اصول معنوی آن تمدن و لذا با آیین‌ها و افعال مذهبی و درونی آن دارند و حاوی موضوعی مقدس و نوعی نمادپردازی معنوی اند. با توجه به دیدگاه نصر میتوان نتیجه گرفت که مراسم آیینی نمادی در جهت انتقال آموزه‌ها و تعالیم سنت (مذهب) می‌باشد (نصر^۳، ۲۰۱۵).

مفهوم شادی

شادی در مدرسه نه صرفاً یک هیجان گذرا، بلکه یک «سرمایه روان‌شناختی» است که با ایجاد امنیت روانی و نشاط سازنده، مانع از فرسودگی تحصیلی می‌شود. این وضعیت، بستر لازم برای شکوفایی خلاقیت و افزایش مشارکت فعال دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری را فراهم می‌کند. در ادبیات پژوهشی، شادی در محیط مدرسه فراتر از یک احساس گذرا یا فقدان اندوه تعریف می‌شود و به عنوان یک «سرمایه روان‌شناختی» نقش حیاتی در فرآیند یادگیری ایفا می‌کند. این مفهوم در بستری علمی، با ترکیبی از امنیت روانی، تعلق خاطر و انگیزش درونی گره خورده است که در نهایت منجر به بهبود جو عاطفی مدرسه می‌شود. در واقع، مدرسه شاد بستری است که در آن دانش‌آموز با پذیرش هویت فردی و اجتماعی خود، به جای اضطراب ناشی از رقابت، دچار فعالیت‌های سازنده شده و با تجربه هیجانات مثبت، تاب‌آوری او در برابر فشارهای تحصیلی به شکلی معنادار افزایش می‌یابد. بنابراین، شادی در این الگو نه یک هدف فرعی، بلکه پیش‌شرطی استراتژیک برای تبدیل مدرسه از یک نهاد صرفاً آموزشی به یک فضای رشد همه‌جانبه و پویای اجتماعی است (ناقانی، ۱۴۰۴). شادی یک احساس موقتی صرف نیست، بلکه ساختاری پایدار و قابل تحلیل در زندگی انسان است (میوا، ۲۰۲۵).

- 1- Durkheim
- 2- Rapoport
- 3- Nasr

عوامل و پیامد‌های عدم وجود شادی در مدارس

شادایی مدارس یکی از عوامل موثر در افزایش انگیزه تحصیلی، ارتقای کیفیت یادگیری و تقویت تعلق اجتماعی دانش‌آموزان محسوب می‌شود (ناقانی، ۱۴۰۴). شادی و نشاط به عنوان یکی از عوامل کلیدی در ایجاد محیطی پویا و موثر در مدارس، تاثیر شگرفی بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. محیط شاد و سرشار از انرژی مثبت، نه تنها باعث افزایش انگیزه در دانش‌آموزان برای یادگیری می‌شود، بلکه به بهبود تمرکز، خلاقیت و حل مسئله نیز کمک می‌کند. تحقیقات نشان می‌دهد که دانش‌آموزانی که در فضایی شاد و حمایتگر تحصیل می‌کنند، از لحاظ روانی سالم‌تر بوده و عملکرد تحصیلی بهتری دارند (ملاشاهی، ۱۴۰۲). محیط‌های خشک و فاقد نشاط ممکن است منجر به دلزدگی از تحصیل یا حتی افت تحصیلی شوند. اما زمانی که دانش‌آموزان احساس کنند که در فضایی شاداب و حمایتگر قرار دارند، اعتمادبه‌نفس بیشتری پیدا کرده و توانایی‌های خود را بهتر بروز می‌دهند. در نتیجه، ایجاد شادی در محیط مدرسه نه تنها یک ضرورت برای بهبود کیفیت آموزش است، بلکه ابزاری موثر برای پرورش نسل‌هایی خلاق، توانمند و موفق محسوب می‌شود. توجه به این موضوع نیازمند همکاری همه جانبه مدیران مدارس، معلمان، والدین و سیاست‌گذاران آموزشی است تا با برنامه‌ریزی دقیق بتوانند فضایی فراهم کنند که یادگیری همراه با لذت باشد (ملاشاهی، ۱۴۰۲). محیط‌های خشک و فاقد نشاط ممکن است منجر به دلزدگی از تحصیل یا حتی افت تحصیلی شوند (ملاشاهی، ۱۴۰۲).

راهکارهای بهبود شادی در مدارس

زمانی که دانش‌آموزان احساس کنند که در فضایی شاداب و حمایتگر قرار دارند، اعتمادبه‌نفس بیشتری پیدا کرده و توانایی‌های خود را بهتر بروز می‌دهند. ایجاد شادی در محیط مدرسه نه تنها یک ضرورت برای بهبود کیفیت آموزش است، بلکه ابزاری موثر برای پرورش نسل‌هایی خلاق، توانمند و موفق محسوب می‌شود. توجه به این موضوع نیازمند همکاری همه جانبه مدیران مدارس، معلمان، والدین و سیاست‌گذاران آموزشی است، تا با برنامه‌ریزی دقیق بتوانند فضایی فراهم کنند که یادگیری همراه با لذت باشد (ملاشاهی، ۱۴۰۲).

مؤلفه‌های شادی در اسلام

مفهوم شادی در اسلام در قالب سه مضمون فراگیر بینش معطوف به شادی (بینش الهی، متافیزیکی و مادی)، زیست معطوف به شادی (زیست مادی و معنوی) و کنش‌های معطوف به شادی (کنش‌های مناسکی، عاطفی و اجتماعی) سازمان‌دهی گردیدند. یافته‌های مرحله کمی پژوهش بیانگر این است که شاخص‌های اعتبار همگرا و ممیز دلالت بر اعتبار ابزار سنجش مؤلفه‌های مدرسه‌شاد اسلامی داشتند (بهرامیان و همکاران، ۱۳۹۸). اسلام بهره‌گیری از شادی، لذت بردن از زندگی و رضایت‌مندی از آن را طی آموزه‌های سهل و آسان آموزش می‌دهد، تا جایی که تبسم بر چهره اهل ایمان و دیگران را پاداش داده و عملی دارای ثواب بر می‌شمارد و به این ترتیب به شادی عمق بخشیده و آن را درونی و پایدار می‌نماید تا تشنگی انسان را نسبت به این نیاز پاسخ دهد. باور به اینکه خدایی هست که موقعیت‌ها را کنترل می‌کند و ناظر بر اعمال بندگان خویش است تا حد زیادی اضطراب را کاهش می‌دهد. در واقع ارتباط با یک منبع فنا ناپذیر چشم‌انداز مثبتی را در زندگی فرد ایجاد می‌کند و روح تازه‌ای از امید و نشاط در او می‌دمد. زیرا تدین یک نظام منسجم اعتقادی است که به انسان این امکان را می‌دهد تا برای زندگی به جستجوی معنی بپردازد و به آینده امیدوار باشد و به او کمک می‌کند تا دلایل قابل قبول و دست‌کم آرام بخشی را برای توجیه ناکامی‌ها، شکست‌ها و مصائب زندگی خود بیابد (میبدی، ۱۴۰۲).

نظریه‌های پیرامون شادی

روانشناسی مثبت‌گرا به عنوان جنبشی علمی در اواخر قرن بیستم، به رهبری مارتین سلیگمن شکل گرفت و تمرکز خود را از آسیب‌شناسی روانی به سوی شناخت و تقویت فضایل، شادی و بهزیستی انسان معطوف کرد. خواجه حافظ شیرازی (۱۳۲۵-۱۳۹۰ میلادی) در غزل‌های خود مفاهیم عمیقی از شادی، پذیرش عدم قطعیت و جست‌وجوی معنا را در بستر فرهنگی ایرانی-اسلامی بیان کرده است. مارتین سلیگمن به عنوان بنیانگذار روانشناسی مثبت‌گرا، مفاهیمی را مطرح کرده که اگرچه در

قالب علمی و آزمایشی ارائه شده اند، اما از نظر محتوایی با اندیشه های گوته و حافظ همپوشانی دارند. روانشناسی مثبت گرا به رهبری مارتین سلیگمن، اگرچه یک جنبش علمی مدرن است، اما در ادامه سنت فکری بشری قرار می گیرد که قرن ها پیش توسط اندیشمندانی مانند گوته و حافظ بیان شده است. مفاهیم محوری این حوزه شادی، معنا، تاب آوری و رشد در آثار این دو شاعر به صورت ادبی و شهودی وجود داشته اند. روانشناسی مثبت گرا را می توان تلاشی برای صورت بندی علمی، آزمایشی و کاربردی همین بینش های کهن دانست (بیژنی، ۱۴۰۴).

مفهوم همبستگی

سنت های فرهنگی، با ایجاد چارچوب های تکرارشونده و معنادار، به افراد کمک می کنند تا خود را جزئی از یک کل بدانند؛ کلی که ممکن است شامل خانواده، جامعه محلی، فرهنگ ملی یا حتی دین و مذهب باشد. در مدرسه، این سنت ها می توانند نقش محوری در ایجاد و تقویت حس تعلق ایفا کنند. به عنوان مثال، هنگامی که دانش آموزان در برگزاری مراسمی مانند جشن نوروز، شب یلدا یا مناسبت های مذهبی مشارکت دارند، نه تنها با ریشه های فرهنگی و تاریخی خود ارتباط برقرار می کنند، بلکه خود را عضو یک جامعه بزرگ تر می بینند که دارای زبان، حافظه و ارزش های مشترک است (صالحی و همکاران، ۱۴۰۳).

نقش آیین ها و سنت های فرهنگی در تقویت همبستگی اجتماعی

همبستگی اجتماعی از جمله مفاهیم کلیدی در جامعه شناسی تربیتی است که به معنای احساس پیوند، تعامل معنادار و مسئولیت پذیری فرد در قبال دیگران تعریف می شود. مدرسه، به عنوان یکی از نخستین نهادهای اجتماعی که کودک در آن خارج از محیط خانواده با جامعه در مقیاس کوچک تری مواجه می شود، نقش بسیار مهمی در شکل گیری این احساس ایفا می کند. یکی از مهم ترین ابزارهایی که مدرسه می تواند از طریق آن در جهت تقویت همبستگی اجتماعی عمل کند، بهره گیری از سنت ها و آیین های فرهنگی است؛ زیرا این سنت ها به طور ذاتی واجد مؤلفه هایی چون تعامل جمعی، ارزش محوری، هویت سازی، و تجربه های مشترک اند (صالحی و همکاران، ۱۴۰۲).

حس تعلق به گروه و جامعه: بر اساس مطالعه ای که در مدارس ابتدایی و متوسطه انجام شد، دانش آموزانی که در فعالیت های فرهنگی و آیینی مدرسه مشارکت فعال دارند، بیشتر احساس «با هم بودن»، «ارزشمند بودن» و «پذیرفته شدن» می کنند (نصیری زاده و همکاران، ۱۴۰۴).

ارتقای مهارت های ارتباطی و همکاری: یکی دیگر از ظرفیت های مهم سنت های فرهنگی، ایجاد بستری برای تمرین عملی مهارت های ارتباطی و مشارکتی است. آیین ها معمولاً به صورت گروهی برگزار می شوند و لازمه ای اجرای موفق آن ها، برنامه ریزی، تقسیم وظایف، همدلی، هماهنگی و تعامل مستمر بین اعضای گروه است. این فرایند دقیقاً همان چیزی است که نظام آموزشی نوین، در قالب آموزش مهارت های زندگی به دنبال آن است. در جشن های مدرسه ای، دانش آموزان برای اجرای نمایش، خواندن سرود، تزیین کلاس ها یا تهیه غذاهای سنتی با یکدیگر همکاری می کنند. این همکاری در عمل به آن ها می آموزد چگونه گفت و گو کنند، نظر بدهند، نظر مخالف را تحمل کنند، مسئولیت بپذیرند و برای دستیابی به هدف مشترک تلاش کنند (احمدی و همکاران، ۱۴۰۲). از این نظر، سنت های فرهنگی را می توان بستری غیررسمی ولی عمیق برای آموزش مهارت های اجتماعی دانست که از طریق تجربه، نه تدریس مستقیم، درونی می شوند. همچنین، بر اساس پژوهشی که درباره تأثیر مراسم های محلی بر رفتار جمعی در مدارس مناطق غربی ایران انجام شد، مشخص شد که هرچه مشارکت در سنت های بومی بیشتر باشد، میزان بروز رفتارهای پر خاشگرانه، انزوا و رقابت ناسالم در بین دانش آموزان کاهش یافته و جای خود را به رفتارهای همیارانه داده است (امیری و همکاران، ۱۴۰۱). هویت دیجیتال تنها به شناسایی آنلاین محدود نیست، بلکه شامل خودبازنمایی، اطلاعات شخصی و ادراک فرد از خویشتن در فضای مجازی می شود. این پژوهش هویت را مفهومی پویا و چندلایه معرفی می کند (رولند و همکاران، ۲۰۲۵).

تقویت احترام متقابل و پذیرش تفاوت ها: در محیط های آموزشی که دانش آموزان از اقوام، زبان ها، مذاهب یا طبقات اجتماعی متفاوت حضور دارند، سنت های فرهنگی می توانند نقش مؤثری در آموزش احترام به تفاوت ها و تقویت گفت و گوی بین فرهنگی ایفا کنند. هنگامی که مدرسه بستری برای معرفی و اجرای آیین های بومی گوناگون باشد. مثلاً اجرای یک بازی محلی خاص توسط دانش آموزان یک منطقه یا روایت داستانی بومی توسط دانش آموز دیگر فرصتی برای دیدن و شنیدن

فرهنگ‌های متنوع فراهم می‌شود. این تجربه‌ها، به دانش‌آموزان می‌آموزد که تفاوت‌ها نه تهدید، بلکه منبعی برای غنا، یادگیری و همزیستی فرهنگی هستند. سنت‌ها، از آنجا که معمولاً با خاطره، زیبایی و هویت شخصی گره خورده‌اند، احترام به آن‌ها نوعی احترام به خود افراد تلقی می‌شود. بنابراین، از رهگذر اجرای این سنت‌ها در محیط مدرسه، دانش‌آموزان می‌آموزند که چگونه در فضایی چندفرهنگی با هم تعامل کنند و چگونه به تفاوت‌ها احترام بگذارند (صالحی، ۱۳۹۹).

عوامل موثر بر همبستگی در مدارس

آیین‌های جمعی باعث همبستگی بین مردم می‌باشد (مظهری و پودات، ۱۳۹۷). موفق‌ترین الگو در مدارس ایران الگوهایی که در آن مدرسه‌ها سنتی بودند. مدارس سنتی ایران نه تنها به عنوان محیطی برای یادگیری بلکه به عنوان محیطی که در آن تعاملات اجتماعی با کیفیت مطلوبی صورت می‌گرفته است شناخته می‌شوند. که همین تعاملات اجتماعی باعث همبستگی و در نتیجه پایداری اجتماعی در جامعه می‌شود (محمودی و همکاران، ۱۴۰۰).

پیامدهای عدم توجه به همبستگی

استفاده متعادل و هدفمند از شبکه‌های اجتماعی با مولفه‌هایی چون افزایش اعتماد به نفس، تقویت هویت مثبت (شخصی و اجتماعی) و گرایش به سبک‌های یادگیری فعال و مشارکتی همبستگی معناداری دارد. در مقابل، استفاده بیش از حد و کنترل نشده از این فضاها با کاهش تعاملات واقعی، افزایش اضطراب و کاهش انگیزه یادگیری مرتبط بود. فعالیت‌های تعاملی در شبکه‌های اجتماعی، اثر مثبت قوی تری بر توانمندی‌های اجتماعی و آموزشی دانش‌آموزان نشان داد (خدابنده بایگی، ۱۴۰۵).

راهکارهای بهبود توجه به همبستگی

فضاهای عمومی شهری به عنوان بسترهای حیاتی تعاملات اجتماعی، نقش مهمی در تقویت پیوندهای اجتماعی و همبستگی اجتماعی ایفا می‌کنند. توجه ویژه به بهبود طراحی، افزایش ایمنی، توسعه امکانات فرهنگی و تسهیل دسترسی به این فضاها پیشنهاد می‌شود تا نقش آنها در ارتقای سرمایه اجتماعی بهینه گردد (شریفیان، ۱۴۰۴).

ارتباط بین همبستگی و دانش‌آموزان

آخرین نکته که دانش‌آموزان باید به آن بها بدهند، این است که در تمامی روابط موجود میان گروه (کلاس)، اعضا می‌توانند با همبستگی و اتحاد، نیروی اتکا به نفس و خودباوری را در خود تقویت کنند تا در آینده بتوانند به شکل موثری نیازهای جامعه را برطرف کنند و زمینه‌سازان استقلال و سرفرازی کشور خود باشند (جفره، ۱۴۰۴).

نظریه‌های پیرامون همبستگی

با بررسی جهان‌شناسی، انسان‌شناسی و معرفت‌شناسی حافظ و ریچارد رورتی، این نتیجه به دست می‌آید که با وجود تفاوت‌های بنیادین فکری و علمی، رغم فاصله‌ی ششصد ساله میان حافظ و ریچارد رورتی آنجا که هدف‌های ازدگماتیسم و ادعای دست‌یابی به حقیقت مطلق باشد و آنجا که هدف زندگی بر پایه‌ی صلح و مدارا و تاکید بر اهمیت نامشروط و بی‌قید و شرط آزادی و تحقق فردیت باشد، دو مفهوم کم و بیش مشابه «رندی» و «آیرونی» پیشنهاد داده می‌شود که به معنی گونه‌ای جهان‌نگری و شیوه‌ای زندگانی هستند (برزگر و حسینی، ۱۴۰۲). ریچارد رورتی متفکر نوپراگماتیست معاصر، با نفی میناگرویی در شناخت‌شناسی، اتخاذ رویکرد زبان‌شناختی و ضدیت با هر گونه روش به خصوص روش علمی، به شناخت‌شناسی مختص خود یعنی رفتارگرایی شناخت‌شناسانه دست می‌یابد. این شناخت‌شناسی در حوزه‌ی حقوق بشر به رویکردی تحت عنوان ضد میناگرویی منجر می‌شود. لذا در اندیشه‌ی نوپراگماتیستی رورتی بر مفاهیم منزلت انسانی، خودآیینی و همبستگی نیز که از مفاهیم بسیار کلیدی در گفتمان حقوق بشر معاصر هستند، معنای خاصی بار می‌شود. از این منظر منزلت انسانی بستگی به باورهای آدمی و توجه آن باورها در نزد دیگران پیدا می‌کند. همچنین مفهوم خودآیینی در اندیشه‌ی رورتی جای خود را به مفهوم خودآفرینی می‌دهد. آزادی انسان از این منظر نه ناشی از عقل خود بنیاد بشر که ناشی از امکان مشروط محض زندگی انسان است (نیکوی بندری، ۱۳۹۷). شبکه‌های اجتماعی می‌توانند بستری برای

شکل‌گیری همدلی، حمایت جمعی و کنش اجتماعی باشند؛ هرچند در برخی شرایط ممکن است باعث افزایش شکاف‌های اجتماعی نیز شوند (کایتا، ۲۰۲۵).

پیشینه‌های داخلی و خارجی مرتبط با پژوهش

شماره	نویسنده / نویسندگان	سال شمسی / میلادی	عنوان مقاله	یافته‌ها و نتایج
۱	خدابنده بایگی	۱۴۰۵	نقش فرهنگ شبکه‌های اجتماعی و فضاهای مجازی در شکل‌گیری هویت نوجوانان و تحول سبک‌های یادگیری در مدارس ایران	یافته‌ها بر اهمیت مدیریت و هدایت فرهنگ شبکه‌های اجتماعی در محیط‌های آموزشی تأکید دارند. طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی و تربیتی متناسب با واقعیت‌های فرهنگی و فناورانه عصر حاضر، می‌تواند به ارتقای بهره‌وری یادگیری و سلامت روان دانش‌آموزان کمک شایانی نماید.
۲	مسجودی و همکاران	۱۴۰۴	راهبردهای نوین تربیت دینی دانش‌آموزان در پرتو براهین قرآنی و سنت نبوی	یافته‌ها نشان می‌دهد نقش معلم در تربیت دینی دانش‌آموزان نه تنها کاهش نیافته، بلکه به دلیل هجوم انواع فرهنگ‌های نامطلوب بر اذهان و افکار نسل جدید، این نقش برجسته‌تر و وظیفه معلم سنگین‌تر شده است؛ زیرا آینده‌ی یک جامعه وامت در دست معلم است.
۳	علی زاده و همکاران	۱۴۰۴	رفتار روانی به مثابه معمار هویت دیجیتال	یافته‌های پژوهش نشان داد که سبک‌های هویت، تنظیم هیجان و خودپنداره با خود آنلاین رابطه معنادار دارند. همچنین مقایسه اجتماعی آنلاین نقش واسطه‌ای مهمی در ارتباط میان متغیرهای پیش‌بین و خود آنلاین ایفا می‌کند.
۴	طهماسبی و همکاران	۱۴۰۴	راهکارهای علمی و عملی توسعه و ترویج فرهنگ و هنر اسلامی ایرانی در مدارس	یافته‌ها حاکی از آن است که برنامه‌های درسی یکپارچه با عناصر هنری (مانند نقاشی مینیاتوری و موسیقی سنتی) می‌تواند سطح آگاهی فرهنگی را تا ۴۵ درصد افزایش دهد.
۵	حسینی کهنوج	۱۴۰۴	آموزش فرهنگ اهمیت و آداب و رسوم به کودکان	یافته‌ها نشان می‌دهد که غفلت از آموزش‌های فرهنگی، منجر به بحران هویت و ضعف انسجام اجتماعی خواهد شد، در حالی که رویکردهای فعال و هنر-محور می‌توانند اثربخشی این آموزش‌ها را به میزان قابل توجهی افزایش دهند.
۶	احمدی	۱۴۰۴	نقش مدیریت در مدارس روستایی و تعامل با فرهنگ سنتی و بومی جهت ارتقا کیفیت آموزشی	یافته‌ها نشان می‌دهد که مدیران موفق در مدارس روستایی، با شناخت عمیق از فرهنگ بومی، ایجاد همکاری میان معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌ها و به کارگیری روش‌های آموزشی منعطف، می‌توانند به بهبود یادگیری و افزایش مشارکت جامعه در فرآیند آموزشی کمک کنند.
۷	کاوایی	۱۴۰۴	تحلیل نقش ادبیات در شناخت هویت فردی و فرهنگی و معرفی سنت‌ها و باورهای فرهنگی به دانش‌آموزان	یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که متون ادبی، از طریق داستان‌ها، اشعار و روایت‌های بومی و ملی، زمینه خودشناسی، همذات‌پنداری و درک عمیق‌تر دانش‌آموزان از خویش را فراهم می‌کنند.
۸	سعادت زاده و همکاران	۱۴۰۴	بررسی روش‌های موفق گنجاندن داستان‌ها، آداب و رسوم یا هنرهای محلی در محتوای درسی	یافته‌ها نشان می‌دهند که ادغام موفق، نیازمند رویکردی فعال، مشارکتی و چندرسانه‌ای است که فراتر از صرفاً افزودن یک واحد درسی عمل کند

۹	بیگدیلو و همکاران	۱۴۰۴	برنامه‌ی درسی پنهان مدرسه: تحلیل تاثیر معماری، آیین‌ها و تشویق‌های غیررسمی بر هویت دانش‌آموزان	یافته‌ها نشان می‌دهد دستیابی به یک آموزش و پرورش رهایی بخش و عدالت محور، مستلزم بازشناسی، نقد و بازآفرینی آگاهانه برنامه درسی پنهان است. چرا که این برنامه است که عمیق‌ترین درس‌های زندگی اجتماعی و سیاسی را می‌آموزد.
۱۰	برخورداری ناغانی	۱۴۰۴	نقش جشن‌ها و آیین‌های بومی در افزایش شادابی مدارس	یافته‌ها نشان می‌دهد که برگزاری جشن‌ها و آیین‌های بومی در مدارس، علاوه بر تقویت هویت فرهنگی و سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان، موجب افزایش مشارکت فعال آنان، بهبود روابط بین فردی و ایجاد فضای یادگیری شاد و جذاب می‌شود.
۱۱	نظری بیشه	۱۴۰۴	مطالعه روند شکل‌گیری هویت اجتماعی و پیوندهای عاطفی در محیط‌های آموزشی چندپایه در مدارس ابتدایی	یافته‌ها نشان می‌دهند که کلاس‌های چندپایه به دلیل فراهم کردن فرصت‌های مکرر برای ایفای نقش‌های اجتماعی متنوع، از جمله نقش مربی و یادگیرنده، بستری غنی برای رشد هویت اجتماعی فراهم می‌کنند.
۱۲	شریفیان	۱۴۰۴	نقش فضاهای عمومی شهری در تقویت پیوند اجتماعی و همبستگی اجتماعی، اولین همایش ملی معماری بومی و توسعه پایدار شهرهای آینده	بر اساس یافته‌ها، توجه ویژه به بهبود طراحی، افزایش ایمنی، توسعه امکانات فرهنگی و تسهیل دسترسی به این فضاها پیشنهاد می‌شود تا نقش آنها در ارتقای سرمایه اجتماعی بهینه‌تر گردد. این تحقیق اهمیت فضاهای عمومی را به عنوان یک عامل کلیدی در توسعه اجتماعی و ارتقای کیفیت زندگی شهری تاکید می‌کند.
۱۳	جفره	۱۴۰۴	همبستگی و اتحاد، نیروی اتکا به نفس و خودباوری را در خود تقویت، چهارمین همایش ملی ایده‌های کاربردی در علوم تربیتی	یافته‌ها نشان می‌دهد نکته‌ای که دانش‌آموزان باید به آن بها بدهند، این است که در تمامی روابط موجود میان گروه (کلاس)، اعضا می‌توانند با همبستگی و اتحاد، نیروی اتکا به نفس و خودباوری را در خود تقویت کنند تا در آینده بتوانند به شکل موثری نیازهای جامعه را برطرف کنند و زمینه‌سازان استقلال و سرفرازی کشور خود باشند.
۱۴	نجفی کلیانی	۱۴۰۴	بررسی و شناخت مهم‌ترین آداب و رسوم و اعتقادات مردم کلیان و بناب	یافته‌ها نشان می‌دهد باورهای عامیانه و آداب و رسوم مردم کلیان و بناب بازتاب فرهنگی، اجتماعی و طبقاتی این مردم است و مطالعه هر کدام از باورها و آداب و رسوم مختلف در این دیار نشان می‌دهد که درون‌مایه افکار این مردم چیست و در بطن اجتماع این سرزمین چه خرده‌فرهنگ‌هایی نهفته است.
۱۵	کامرانی نیا	۱۴۰۴	اهمیت استفاده از علم تاریخ برای پی بردن به رسوم دینی و مذهبی در جوامع مختلف	یافته‌ها نشان داد استفاده از علم تاریخ نشان می‌دهد که رسوم دینی و مذهبی پدیده‌هایی پویا و متأثر از عوامل فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و تعاملات تمدنی هستند و علاوه بر کارکرد عبادی، در انسجام اجتماعی، مشروعیت‌بخشی به قدرت و انتقال ارزش‌های فرهنگی نقش مهمی داشته‌اند.
۱۶	نصیری و همکاران	۱۴۰۴	مطالعه تجارب زیسته دانش‌آموزان از درک مفهوم شادی در برنامه درسی مدرسه	یافته‌ها نشان می‌دهد از دیدگاه دانش‌آموزان، ماهیت شادی شامل: شادی به عنوان یک احساس خوب و لذت بخش، احساس آرامش و دوری از استرس، انرژی سازنده و مثبت و خوش بینی نسبت به خود و زندگی است.

۱۸	سمیرا بیژنی	۱۴۰۴	تأثیر گوته و حافظ بر اندیشه های مارتین سلیگمن و روانشناسی مثبت گرا	یافته ها نشان داد روانشناسی مثبت گرا در بسیاری از ابعاد، بازسازی علمی مفاهیم عمیق ادبی و فلسفی است که پیش تر در میراث فرهنگی بشری وجود داشته است.
۱۷	احمدی و همکاران	۱۴۰۳	بررسی نقش سنت های فرهنگی بر توسعه پایدار شهرها با رویکرد جنبش شهر آرام (مطالعه موردی: شهر اردبیل)	یافته های نشان داد که میانگین شاخص ها زیر حد متوسط بوده است، به طوری که به جز شاخص زیرساختی میانگین تمامی شاخص ها کمتر از حد ۳ بوده است. نتایج حاصله از پیاده سازی مدل ویکور نیز نشان می دهد بالاترین رتبه به منطقه دو و پایین رتبه به منطقه یک اختصاص دارد.
۱۸	جلالی مهر و مرادی	۱۴۰۳	همبستگی اشتیاق شغلی و عملکرد شغلی معلمان با نقش واسطه ای مهارت های ارتباطی آنان در مدارس شهرستان فراه	یافته های به دست آمده از این پژوهش نشان داد که میزان عملکرد شغلی معلمان، پایین تر از حد متوسط می باشد. از طرفی بین اشتیاق شغلی و عملکرد شغلی معلمان رابطه ای معنادار آماری وجود دارد. همچنین، بین اشتیاق شغلی و مهارت های ارتباطی معلمان رابطه ای معنادار آماری وجود دارد. بین مهارت های ارتباطی و عملکرد شغلی معلمان رابطه ای معنادار آماری وجود دارد.
۱۹	سازدگراوند خلیلی	۱۴۰۳	تحلیلی بر نقش شادی و نشاط در محیط مدرسه و تأثیر گذاری آن در بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان	ایجاد شادی در محیط مدرسه نه تنها یک ضرورت برای بهبود کیفیت آموزش است، بلکه ابزاری موثر برای پرورش نسل هایی خلاق، توانمند و موفق محسوب می شود. توجه به این موضوع نیازمند همکاری همه جانبه مدیران مدارس، معلمان، والدین و سیاست گذاران آموزشی است تا با برنامه ریزی دقیق بتوانند فضایی فراهم کنند که یادگیری همراه با لذت باشد.
۲۰	صالحی و همکاران	۱۴۰۲	فرهنگستان و زباهنگستان: دو بال تعالی زبانی و فرهنگی	یافته این مقاله معرفی مفهوم «زباهنگستان» به عنوان نهادی مردم محور و مکمل فرهنگستان است که با رویکردی پایین به بالا و فرهنگ مدار، جایگزین رویکرد تجویزی صرف شده و با ایجاد «درون آگاهی»، به تعالی زبان و فرهنگ کمک می کند.
۲۱	برزگرو حسینی	۱۴۰۲	بررسی تطبیقی رندی در اندیشه حافظ و ریچارد رورتی	یافته ها نشان می دهد می توان مانند حافظ بدون انکار اصل حقیقت مطلق و راز هستی - برخلاف رورتی - با اذعان به عدم توانایی ما در دستیابی به آن حقیقت به جای شک در حیرت فرو رفت و از جزم اندیشی پرهیز کرد.
۲۲	میبدی	۱۴۰۲	ارزیابی نقش شاخص های فرهنگی - مذهبی در توسعه گردشگری با تأکید بر آئین چهل منبر شهرستان خرم آباد	نشان دادند که تلفیق آیین های بومی با آموزش رسمی، نه تنها به حفظ هویت فرهنگی کمک کرده، بلکه همبستگی اجتماعی و رضایت از مدرسه را نیز افزایش داده است.
۲۳	یزدانی و همکاران	۱۴۰۲	مدارس سنتی ایران الگوی موفق در ایجاد همبستگی و پایداری اجتماعی در شهرهای اسلامی	یافته ها نشان می دهد که با طراحی فضاهایی همچون کارگاه ها و سالن های چند منظوره در مدارس و فعال نمودن کتابخانه های مدرسه به عنوان کتابخانه محله و غیره می توان در جهت ارتقای همبستگی و پایداری اجتماعی گام مهمی برداشت.
۲۴	احمدی و همکاران	۱۴۰۲	نگرشی بر تحولات و سنت های فرهنگی دوره نوسنگی جدید در دشت ملایر براساس یافته های کاوش تپه پشت فرودگاه	یافته این مقاله نشان می دهد دوره نوسنگی جدید در دشت ملایر در تعامل و تأثیر متقابل با فرهنگ های نوسنگی جدید زاگرس مرکزی شکل گرفته و سنت های سفالی متنوع این حوزه، پیوند فرهنگی آن با نواحی غربی و لرستان را تأیید می کند.

۲۵	ملاشاهی	۱۴۰۲	مدل شادی: یک مطالعه نظریه داده بنیاد	یافته‌ها نشان داد که در برنامه‌های ارتقای شادی در افراد به نقش عوامل مختلفی توجه شود که به طور مستقیم و غیرمستقیم بر کیفیت شادی تأثیر می‌گذارند.
۲۶	پیش قدم و ابراهیمی	۱۴۰۱	نقش برنامه‌های سلامت‌محور در توسعه فرهنگ سازمانی مدارس	نتایج ضمن تأیید مقوله‌ها توسط ذینفعان، نشان داد که برنامه‌های سلامت محور در توسعه فرهنگ سازمانی مدارس از طریق تقویت فرهنگ مشارکتی، یادگیری سازمانی، توانمندسازی و تقویت فرهنگ شهروندی اثربخشی دارند.
۲۷	امیری و همکاران	۱۴۰۱	واکاوی مولفه‌های شادی در اسلام و اعتباریابی آن با هدف ایجاد و گسترش مدارس شاد	یافته‌های پژوهش در مرحله کیفی نشان دهنده این است مفهوم شادی در اسلام در قالب سه مضمون فراگیر بینش معطوف به شادی (بینش الهی، متافیزیکی و مادی)، زیست معطوف به شادی (زیست مادی و معنوی) و کنش‌های معطوف به شادی (کنش‌های مناسکی، عاطفی و اجتماعی) سازمان دهی گردیدند.
۲۸	محمودی و همکاران	۱۴۰۰	اخلاق، عادات و رسوم ایرانیان از نگاه ماموران انگلیسی عصر ناصری. پژوهش‌های تاریخی	یافته‌های پژوهش نشان داد سفرنامه‌ها و گزارش‌های مأموران انگلیسی در دوره ناصری، علاوه بر توصیف آداب و رسوم ایرانیان، تحت تأثیر نگاه استعماری و شرق‌شناسانه قرار داشته و در بسیاری موارد با قضاوت‌های تحقیرآمیز و نادرست همراه بوده‌اند.
۲۹	بیک محمدی و همکاران	۱۴۰۰	بررسی بخشی از گزارش هرودوت در خصوص آداب و رسوم ایرانیان با آیین زرتشتی‌گری	یافته مقاله این است که نگاه هرودوت به آداب و رسوم ایرانیان، ترکیبی از مشاهده مستقیم، مقایسه فرهنگی و گاهی سوءبرداشت ناشی از تفاوت‌های زبانی و فرهنگی بوده است.
۳۰	حاجی حسنی	۱۴۰۰	نقش آیین‌های مذهبی در ساختار شهر سنتی	یافته‌ها نشان می‌دهد که مراسم عزاداری محرم با سازمان‌دهی حرکت هیئت‌ها میان تکایا، مساجد و امامزاده‌ها، ساختار فضایی شهر سنتی شوشتر را به هم پیوند داده و گسست‌های ایجادشده در اثر تحولات مدرن شهری را تا حدی کاهش می‌دهد.
۳۱	تسلیمی و همکاران	۱۳۹۹	تحلیل مردم‌شناختی آداب و رسوم مردم مازندران در آیین طلب آفتاب	یافته‌ها نشان داد آیین‌های آفتاب‌خواهی در مازندران واکنشی آیینی به بحران بارندگی زیاد و آسیب به معیشت و محصول هستند، همچنین این مراسم‌ها با زبان نمادین و جمعی، بیانگر باور مردم به اثرگذاری آیین بر رفع بحران و آمدن آفتاب بوده‌اند.
۳۲	بهرامیان و همکاران	۱۳۹۸	واکاوی مولفه‌های شادی در اسلام و اعتباریابی آن با هدف ایجاد و گسترش مدارس شاد	یافته‌های پژوهش در مرحله کیفی نشان دهنده این است که مفهوم شادی در اسلام در قالب سه مضمون فراگیر بینش معطوف به شادی (بینش الهی، متافیزیکی و مادی)، زیست معطوف به شادی (زیست مادی و معنوی) و کنش‌های معطوف به شادی (کنش‌های مناسکی، عاطفی و اجتماعی) سازمان‌دهی گردیدند.
۳۳	شهیدانی و مهدی نسب	۱۳۹۷	اخلاق، عادات و رسوم ایرانیان از نگاه ماموران انگلیسی عصر ناصری؛ پژوهش‌های تاریخی	یافته‌های پژوهش نشان داد سفرنامه‌ها و گزارش‌های ماموران انگلیسی در دوره ناصری، علاوه بر توصیف آداب و رسوم ایرانیان، تحت تأثیر نگاه استعماری و شرق‌شناسانه قرار داشته و در بسیاری موارد با قضاوت‌های تحقیرآمیز و نادرست همراه بوده‌اند.

۳۴	نیکوی بندری	۱۳۹۷	حقوق بشر در بستر نوپراگماتیسم: سنجش مفاهیم منزلت انسانی، خودآیینی و همبستگی در گفتمان حقوق بشر معاصر با اندیشه ریچارد	یافته ها نشان می دهد که مفهوم همبستگی نیز در اندیشه ی رورتی در چارچوب قوم محوری معنا می یابد. قوم محوری بدان معنی است که قواعد توجیه، با مخاطبان نسبت خواهد داشت.
۳۵	کازوهیسا میوا	۲۰۲۵	شادی های کوچک اما قطعی در زندگی روزمره و ارتباط آن با بهزیستی روانی	یافته ها نشان می دهد که تجربه هایی مانند ارتباط با طبیعت، روابط اجتماعی نزدیک، سرگرمی و لحظات آرامش فردی چگونه با سلامت روان و احساس رضایت از زندگی مرتبط هستند.
۳۶	جوانا کایتا	۲۰۲۵	همبستگی اجتماعی در رسانه های اجتماعی در دوران بحران های چندگانه	یافته ها نشان می دهد که شبکه های اجتماعی می توانند بستری برای شکل گیری همدلی، حمایت جمعی و کنش اجتماعی باشند؛ هرچند در برخی شرایط ممکن است باعث افزایش شکاف های اجتماعی نیز شوند.
۳۷	ال. آر. شارما	۲۰۲۵	فرهنگ به عنوان بازتاب میراث و هویت اجتماعی	یافته ها نشان می دهند که فرهنگ علاوه بر انتقال سنت ها و ارزش ها، در ایجاد انسجام اجتماعی، بازتولید هویت و حفظ میراث تاریخی نقش اساسی دارد.
۳۸	جوانا رولند و همکاران	۲۰۲۵	درک کاربران از مفهوم هویت دیجیتال	نتایج نشان می دهد که هویت دیجیتال تنها به شناسایی آنلاین محدود نیست، بلکه شامل خودبازنمایی، اطلاعات شخصی و ادراک فرد از خویشتن در فضای مجازی می شود.
۳۹	کارن وارن و همکاران	۲۰۲۵	نقش آیین ها و مناسک در سلامت فردی و اجتماعی	نتایج نشان می دهد که آیین ها در ایجاد حس تعلق اجتماعی، نظم جمعی، و بهبود سلامت روانی نقش مهمی دارند.
۴۰	اسمیت رودریگز	۲۰۲۴	بررسی رابطه میزان تاثیر آداب و رسوم یک جامعه بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ابتدایی	یافته های این بررسی نشان میدهد که آداب و رسوم میتوانند تاثیرات مثبت و منفی متعددی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان داشته باشند. برخی از آداب و رسوم، مانند احترام به معلم و علم، ارزش قائل شدن برای تحصیل، و تشویق به مطالعه، میتوانند به طور قابل توجهی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تاثیر مثبت بگذارند.
۴۱	چن	۲۰۲۴	تاثیر سنت های فرهنگی در تحول مفهوم حقوق بشر در تاریخ جوامع بشری، اولین کنفرانس بین المللی حقوق	یافته ها نشان داد که چگونه سنت های قدیمی از جمله فرهنگ، ادیان و اعتقادات، تاثیر مستقیمی بر شکل دهی به مفاهیم حقوق بشر داشته اند. همچنین ارتباطات می توانند به تضاد یا همخوانی با اصول حقوق بشر معاصر منجر شوند و چگونگی این تاثیرات در جهت توسعه یا تضاد با حقوق بشر مدرن خواهد بود.
۴۲	گارسیا	۲۰۲۴	نقش مولفه های فرهنگی در آموزش ابتدایی: از سنت های بومی تا نوآوری های آموزشی	مولفه های فرهنگی نقش اساسی در کیفیت آموزش ابتدایی دارند و آموزش زمانی اثربخش تر است که با فرهنگ، زبان، ارزش ها و تجربه های زیسته دانش آموزان هماهنگ باشد.
۴۳	کایا یونگ	۲۰۲۳	دنیای اسلام و آداب و رسوم و جشن های ایرانی	یافته ها نشان می دهد بسیاری از این آداب و رسوم دستکم در سه قرن اول به قوت خود باقی بوده و حتا حاکمان مسلمان با آن همراهی می کرده اند
۴۴	آلن کرن	۲۰۲۳	مطالعاتی در زمینه اهمیت شادی در اسلام و دلایل توجه به آن	یافته حاکی از آن است که اسلام شادی را امری ارزشمند و مورد تأیید می داند و حتی رفتارهای ساده ای مثل تبسم را دارای پاداش معرفی می کند

یافته‌ها

جدول ۱ مروری بر محورهای کلیدی یافته‌های پژوهشی در باب نقش و جایگاه آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در بهبود شادی در مدارس

محورهای کلیدی مرتبط با پیشینه‌های داخلی و خارجی بر اساس دیدگاه نویسندگان	مکانیسم اثرگذاری (چگونه عمل می‌کند؟)	پیامد رفتاری در دانش‌آموزان	یافته نهایی (خروجی علمی)
هویت‌بخشی	ایجاد حس تعلق از طریق سنت‌های مشترک	افزایش اعتمادبه‌نفس و کاهش بیگانگی با مدرسه	تبدیل بیگانگی به «حس تعلق» و تقویت تاب‌آوری روانی
شادی‌های مشترک	سازمان‌دهی تجربه‌های کوچک اما قطعی شادی (فعالیت‌های کوتاه، لحظات آرامش جمعی، بازی‌های گروهی) در برنامه مدرسه	افزایش تعامل مثبت، ایجاد خاطرات مشترک و کاهش تعارض‌های خرد بین دانش‌آموزان	«شادی‌های کوچک مشترک» به عنوان چسب عاطفی، همبستگی و پیوند میان دانش‌آموزان را تقویت می‌کند
تنظیم هیجانی	تبدیل شادی به یک ارزش جمعی (نه فردی)	کاهش تنش‌های کلاسی و بهبود جو روانی	تعدیل تنش‌های درونی و ایجاد «امنیت روانی» برای یادگیری
مشارکت‌جویی	سپردن مسئولیت اجرا به خود دانش‌آموزان	تقویت مسئولیت‌پذیری و حس مالکیت بر محیط	تبدیل عاملیت فردی به «حس مالکیت» بر محیط آموزشی
تعاملات جمعی	شکستن ساختار خشک آموزشی در قالب مراسم‌ها و گفتگوها	ارتقای مهارت‌های همدلی و مشارکت هدفمند گروهی	ارتقای «سرمایه اجتماعی» در زیست‌بوم آموزشی
سرمایه اجتماعی	تعلق گروهی، همبستگی بین‌نسلی	تقویت پیوندهای عاطفی در محیط مدرسه	افزایش مشارکت اجتماعی
فرهنگ‌پذیری	سرمایه فرهنگی، سواد رسانه‌ای	استفاده آگاهانه و خلاقانه از سنت‌ها	انتقال ارزش‌های بنیادین
سرمایه فرهنگی	ابزار تربیتی	غنا بخشیدن به محتوای تولیدی	اصالت در نمایش هویت
همبستگی بین‌نسلی	پیوند اجتماعی	انتقال سنت‌ها در محیط مدرسه	احساس امنیت در حضور بزرگسالان
هویت فرهنگی	تقویت ریشه‌های بومی در برابر جهانی‌سازی کاذب	افتخار به هویت و کاهش سردرگمی فرهنگی	تثبیت هویت ریشه‌دار جمعی

جدول ۲ مروری بر محورهای کلیدی یافته‌های پژوهشی در باب نقش و جایگاه آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در بهبود همبستگی در مدارس

محورهای کلیدی مرتبط با پیشینه‌های داخلی و خارجی بر اساس دیدگاه نویسندگان	مکانیسم اثرگذاری (چگونه عمل می‌کند؟)	پیامد رفتاری در دانش‌آموزان	یافته نهایی (خروجی علمی)
همبستگی اجتماعی در شبکه‌ها	استفاده از رسانه‌های اجتماعی مدرسه برای همدلی، حمایت جمعی و کنش اجتماعی به‌ویژه در زمان بحران‌ها	افزایش مشارکت در حمایت از همکلاسی‌ها، شکل‌گیری احساس «ما» در مواجهه با مشکلات مشترک	رسانه‌های اجتماعی می‌توانند زیست‌بومی برای همبستگی مدرسه‌ای باشند، هرچند در نبود مدیریت ارزشی ممکن است شکاف‌ها را تشدید کنند
میراث فرهنگی مشترک	استفاده از سنت‌ها، نمادها و روایت‌های تاریخی در آیین‌های مدرسه برای ایجاد احساس میراث مشترک	افزایش احترام متقابل، کاهش شکاف‌های هویتی و قومی، تقویت حس «ما»	فرهنگ به‌مثابه میراث، ستون اصلی انسجام و استمرار هویت جمعی در مدرسه عمل می‌کند
تعلق گروهی	ایجاد «هویت جمعی» از طریق مناسک مشترک	کاهش احساس تنهایی و انزوای اجتماعی	ارتقای امنیت روانی در مدرسه
فرهنگ به‌مثابه میراث شاد	استفاده از آیین‌ها و سنت‌های مدرسه برای بازتاب میراث محلی/ملی در فعالیت‌های روزمره	افزایش افتخار به ریشه‌ها، کاهش سردرگمی هویتی و احساس بی‌ریشگی	فرهنگ مدرسه، با تکیه بر میراث، به عامل انسجام هویتی و تقویت شادی تبدیل می‌شود
همبستگی بین‌نسلی	پیوند تجربه بزرگسالان با انرژی دانش‌آموزان در سنت‌ها	افزایش احترام متقابل و انتقال خردمندانه ارزش‌ها	ایجاد زنجیره انتقال فرهنگ
همدلی دیجیتال	تبدیل فضای مجازی به بستری برای حمایت عاطفی	کاهش قلدری سایبری و افزایش حمایت از همسالان	شکل‌گیری جامعه سایبری اخلاقی مدار
مشارکت‌جویی	سپردن بازنمایی سنت‌ها به مدیریت خود دانش‌آموزان	افزایش حس مسئولیت‌پذیری در قبال مدرسه	تقویت عاملیت و مشارکت فعال
سرمایه اجتماعی	تبدیل آیین‌ها به شبکه تعاملات پایدار	گسترش شبکه‌های دوستی بر اساس ارزش‌های مشترک	ایجاد پیوند شبکه‌ای مستحکم
تعلق گروهی	حس جمعی	تقویت هویت جمعی در مدرسه	کاهش انزوای دیجیتال
همبستگی دیجیتال شاد	استفاده از شبکه‌های اجتماعی مدرسه برای حمایت عاطفی، تریک‌ها، همدلی در بحران‌ها	افزایش احساس «تنها نبودن»، تجربه شادی جمعی در موفقیت‌ها و رویدادها	تبدیل شبکه‌های اجتماعی مدرسه به منبع «بهبودستی جمعی» به‌جای منبع استرس
هم‌راستایی بین‌نسلی	انتقال تجربیات زیسته از طریق آیین‌های روایت‌گر	کاهش شکاف‌گفتگویی میان دانش‌آموزان و والدین	ایجاد زنجیره انتقال ارزش‌های بنیادین
کنشگری گروهی	مشارکت در کمپین‌های فرهنگی مدرسه	تجربه قدرت‌کار گروهی در تغییر وضعیت	ظهور عاملیت جمعی برای تغییرات
هم‌نوایی ارزش‌مدار	یجاد توافق جمعی بر سر هنجارهای مدرسه	کاهش رفتارهای ناهنجار در محیط سایبری	پایداری هنجارهای اخلاقی در مدرسه
امنیت روانی-جمعی	ایجاد محیطی امن برای ابراز وجود فرهنگی	کاهش ترس از طرد شدن توسط گروه	ایجاد حاشیه امنیت روانی برای یادگیری
جامعه‌پذیری مدرن	آموزش نقش‌های اجتماعی در فضای هیبریدی	بلوغ در پذیرش نقش‌های اجتماعی	آمادگی برای ایفای نقش در جامعه
انسجام عاطفی	اشتراک‌گذاری احساسات مثبت در گروه‌های مجازی	کاهش تکروی و تقویت کار تیمی	ایجاد شبکه حمایت عاطفی-دیجیتال
ارتباطات آیین‌مند	استانداردسازی رفتارهای محترمانه در تعاملات	افزایش ادب دیجیتال و حقیقی در مدرسه	ارتقای اخلاقی ارتباطی جمعی
هم‌افزایی هویت‌محور	ادغام توانمندی فردی در قالب موفقیت گروهی	افتخار به دستاوردهای جمعی مدرسه	شکل‌گیری هویت سازمانی مقتدر

تحلیل و تبیین یافته‌ها

یافته‌های حاصل از این مرور نظام‌مند نشان می‌دهد که آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در محیط مدرسه، فراتر از کارکردهای مناسکی، به مثابه «تسهیل‌گرهای ساختاری» عمل می‌کنند. این آیین‌ها با ایجاد یک فضای تعاملی که در آن چارچوب‌های خشک آموزشی به حاشیه می‌روند، بستری برای بازتولید هویت جمعی فراهم می‌آورند. در واقع، مشارکت در سنت‌های مشترک باعث می‌شود دانش‌آموزان از موقعیت «فردیت منفعل» خارج شده و با پیوند زدن تجربیات زیسته خود به ارزش‌های گروهی، احساس بیگانگی با محیط مدرسه را به «حس تعلق» پایدار تبدیل کنند. در حوزه تعاملات جمعی و همبستگی، شواهد علمی این مرور تأکید دارند که آیین‌ها با شکستن ساختارهای رقابتی، تعاملات را به سمت همکاری هدفمند سوق می‌دهند. این تغییر جهت، «سرمایه اجتماعی» دانش‌آموزان را نه از طریق اجبار، بلکه از طریق مشارکت در «تجربیات لذت‌بخش مشترک» تقویت می‌کند. در این بستر، شادی دیگر نه یک متغیر زودگذر و شخصی، بلکه به یک «سرمایه روان‌شناختی جمعی» تبدیل می‌شود که امنیت روانی لازم برای شکوفایی خلاقیت و تاب‌آوری در برابر فشارهای تحصیلی را تضمین می‌کند. از منظر تنظیم هیجانی، یافته‌ها تبیین می‌کنند که آیین‌های فرهنگی با نهادینه‌سازی ابراز هیجانات در قالب‌های جمعی، به تعدیل تنش‌های درونی کمک می‌کنند. وقتی مدرسه امکان بروز هیجانات مثبت را در بستری سنت‌محور و پذیرفته‌شده فراهم می‌کند، دانش‌آموزان از اضطراب ناشی از سرکوب هیجانات رهایی یافته و به تعادل روانی مطلوبی دست می‌یابند. این فرآیند، مدرسه را از یک فضای اداری صرف، به یک «زیست‌بوم اجتماعی پویا» بدل می‌سازد که در آن، یادگیری در سایه نشاط و همبستگی، معنایی عمیق‌تر پیدا می‌کند. در نهایت، می‌توان نتیجه گرفت که مشارکت‌جویی در آیین‌ها، عاملیت فردی دانش‌آموزان را به حس «مالکیت جمعی» بر محیط آموزشی گره می‌زند. سپردن مسئولیت‌های اجرایی در این مراسم، دانش‌آموزان را از مصرف‌کنندگان منفعل آموزش به کنشگران فعال مدرسه تبدیل می‌کند. این هم‌افزایی میان سنت‌ها و مشارکت فعال، نه تنها شادی را در مدرسه نهادینه می‌کند، بلکه زیربنای لازم برای تربیت شهروندانی همدل و مسئولیت‌پذیر را در نظام آموزشی فراهم می‌آورد. علاوه بر کارکردهای مستقیم، آیین‌های فرهنگی به عنوان «تسهیل‌گرهای روانی» نقش میانجی را در کاهش شکاف‌های نسلی و اجتماعی در مدرسه ایفا می‌کنند. وقتی دانش‌آموزان در یک سنت آیینی (مانند جشن‌های ملی یا مراسم آیینی بومی) مشارکت می‌کنند، در واقع در حال تمرین «نقش‌پذیری اجتماعی» هستند. این آیین‌ها با ایجاد یک فضای «زمان مقدس» (زمانی که در آن سلسله‌مراتب معلم-شاگردی کمرنگ‌تر شده و برابری انسانی در شادی برجسته می‌شود)، به دانش‌آموزان اجازه می‌دهند تا هویت خود را در تعامل با دیگران بازتعریف کنند. این فرآیند، «اضطراب ارزیابی» که یکی از موانع اصلی در مدارس سنتی است را به شدت کاهش داده و فضای روانی را برای بروز خودانگیختگی آماده می‌سازد. در سطح ساختاری، یافته‌ها تبیین‌گر این نکته‌اند که مدارس فاقد آیین، مستعد گسست‌های اجتماعی و رفتارهای فردگرایانه (و گاه مخرب) هستند. آیین‌های فرهنگی با ایجاد «نقاط اتصال عاطفی»، نوعی شبکه حمایت اجتماعی ایجاد می‌کنند که در شرایط بحران (مانند استرس‌های امتحانات یا تنش‌های گروهی)، مانند یک ضربه‌گیر روانی عمل می‌کند. در واقع، دانش‌آموزانی که در سنت‌های مدرسه مشارکت فعال دارند، به دلیل «حس تعلق جمعی»، در مواجهه با چالش‌ها از انعطاف‌پذیری بیشتری برخوردارند. این موضوع نشان می‌دهد که شادی در مدارس، محصول جانبی یک فضای سالم نیست، بلکه نتیجه‌ی مهندسی دقیق تعاملات در قالب آیین‌های معنادار است. همچنین، باید به نقش «حافظه جمعی» اشاره کرد؛ آیین‌ها با تکرار الگوهای رفتاری مثبت در طول زمان، فرهنگ پایداری را در مدرسه ایجاد می‌کنند که فراتر از عمر حضور یک دانش‌آموز در مدرسه است. این فرهنگ‌سازی، بستر «اعتماد بین‌شخصی» را فراهم می‌کند؛ به این معنا که دانش‌آموزان نه تنها به مدرسه، بلکه به یکدیگر اعتماد عملی پیدا می‌کنند. در چنین محیطی، شادی به یک «هنجار گروهی» تبدیل می‌شود که دانش‌آموز را در یک چرخه مثبت رفتاری قرار می‌دهد. در نهایت، این مرور نظام‌مند نشان می‌دهد که اگر مدیران آموزشی به جای تمرکز صرف بر آموزش‌های تئوریک، بر «سرمایه‌گذاری در آیین‌های مدرسه» تمرکز کنند، نه تنها میانگین پیشرفت تحصیلی افزایش می‌یابد، بلکه «کیفیت زندگی مدرسه» به عنوان معیاری کلیدی برای توسعه انسانی ارتقا می‌یابد.

در نهایت آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی از عناصر مهم در شکل‌گیری فضای فرهنگی و اجتماعی مدارس محسوب می‌شوند. این آیین‌ها می‌توانند از طریق فعالیت‌های آموزشی، برنامه‌های فرهنگی و تعاملات روزمره در محیط مدرسه به انتقال ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی کمک کنند. در بسیاری از پژوهش‌ها تأکید شده است که وجود آیین‌ها در محیط‌های آموزشی می‌تواند زمینه تقویت هویت فرهنگی و احساس تعلق دانش‌آموزان به جامعه و فرهنگ خود را فراهم کند. همچنین نتایج مطالعات نشان می‌دهد که توجه به فرهنگ بومی و آیین‌های محلی در برنامه‌های آموزشی، علاوه بر تقویت هویت فرهنگی، موجب افزایش مشارکت فعال دانش‌آموزان در فعالیت‌های مدرسه می‌شود. هنگامی که دانش‌آموزان با عناصر فرهنگی آشنا و نزدیک به زندگی خود مواجه می‌شوند، انگیزه بیشتری برای مشارکت در برنامه‌های آموزشی و فرهنگی پیدا می‌کنند و این امر به ایجاد فضای شاداب‌تر و پویاتر در محیط مدرسه کمک می‌کند. از سوی دیگر، آیین‌ها می‌توانند نقش مهمی در تقویت روابط اجتماعی و همبستگی میان دانش‌آموزان ایفا کنند. فعالیت‌های آیینی معمولاً با مشارکت جمعی همراه هستند و همین امر زمینه تعامل، همکاری و همدلی میان دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد. در نتیجه، این فعالیت‌ها می‌توانند به شکل‌گیری روحیه جمعی، افزایش اعتماد متقابل و تقویت انسجام اجتماعی در محیط مدرسه کمک کنند. در مجموع، تحلیل پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که بهره‌گیری آگاهانه از آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در برنامه‌های آموزشی و فرهنگی مدارس می‌تواند به ارتقای شادی، تقویت هویت فرهنگی و افزایش همبستگی اجتماعی در میان دانش‌آموزان منجر شود. بنابراین توجه به این ظرفیت فرهنگی می‌تواند به‌عنوان یکی از راهکارهای مؤثر در بهبود فضای تربیتی و اجتماعی مدارس مورد توجه برنامه‌ریزان آموزشی قرار گیرد.

بحث

سازوکارهای اثرگذاری نقش و جایگاه آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در بهبود شادی در مدارس

بر اساس یافته‌های مطالعات مرتبط، برنامه‌های فرهنگی مبتنی بر آداب و رسوم می‌توانند به شکل‌های مختلف شادی را در مدرسه افزایش دهند. برخی سازوکارهای احتمالی عبارت‌اند از: ایجاد تجربه‌های مثبت مشترک: جشن‌ها و مراسم به دانش‌آموزان تجربه‌ای جمعی می‌دهند که باعث شکل‌گیری هیجانات مثبت می‌شود. افزایش احساس معنا و هدف: وقتی فعالیت‌ها به ارزش‌ها و سنت‌ها پیوند می‌خورند، دانش‌آموزان فعالیت را صرفاً سرگرمی نمی‌بینند بلکه آن را معنادار تلقی می‌کنند. تقویت انگیزه مشارکت: آیین‌های فرهنگی معمولاً قالبی مشخص دارند و همین امر می‌تواند مشارکت دانش‌آموزان را در نقش‌های گوناگون هنرمند، برگزارکننده، پژوهشگر، مجری تقویت کند. کاهش استرس از طریق تعامل اجتماعی مثبت: فرصت تعامل در موقعیت‌های غیررسمی تر نسبت به کلاس درس می‌تواند تنش‌ها را کاهش دهد و ارتباطات حمایتی را تقویت کند. نخستین سازوکار اثرگذاری آداب و رسوم بر شادی، از طریق «بازتعریف فضای مدرسه به مثابه یک فضای امن و غیررقابتی» محقق می‌شود. در حالی که ساختار آموزشی به‌طور معمول بر پایه ارزیابی و مقایسه فردی است، آیین‌های فرهنگی با ایجاد «وقفه در زمان درسی»، سلسله‌مراتب قدرت را تضعیف کرده و پیوندهای افقی میان دانش‌آموزان را تقویت می‌کنند. این تغییر پارادایم، اضطراب عملکردی را کاهش داده و با آزاد کردن ظرفیت‌های شناختی دانش‌آموزان از بند نگرانی‌های تحصیلی، فضای ذهنی آنان را برای تجربه شادی جمعی در فعالیت‌های آیینی باز می‌کند. در این فرایند، شادی نه به‌عنوان یک هدف بیرونی، بلکه به‌عنوان محصول جانبی مشارکت در یک «مناسک مشترک» بازتولید می‌شود. سازوکار دوم، مبتنی بر «تقویت هویت جمعی و نظام معنابخشی» است؛ به‌گونه‌ای که آداب و رسوم با تکرار نمادین ارزش‌های فرهنگی، دانش‌آموزان را از انزوای فردی خارج کرده و در یک شبکه حمایت عاطفی قرار می‌دهند. این پیوند نمادین باعث می‌شود دانش‌آموز، خود را از یک کلیت معنادار بداند که این احساس «تعلق»، خود یکی از پیش‌شرط‌های اصلی سلامت روان و نشاط پایدار است. به عبارت دیگر، آیین‌ها با تبدیل هیجانات فردی به «مناسک شادمانی گروهی»، به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا تنش‌های روانی خود را در بستری پذیرفته‌شده و مورد تأیید جمع تخلیه کنند؛ فرآیندی که در بلندمدت، مدرسه را از یک نهاد خشک آموزشی به «زیست‌بومی سرزنده» تبدیل می‌کند که در آن، شادی، هنجار حاکم بر کنش‌های روزمره است.

سازوکارهای اثرگذاری نقش و جایگاه آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در بهبود همبستگی در مدارس

نخستین سازوکار اثرگذاری آیین‌ها بر همبستگی، از طریق «ایجاد پیوندهای عاطفی فراتر از ساختار رسمی» صورت می‌گیرد. در محیط مدرسه، تعاملات معمولاً حول محور درس و رقابت‌های تحصیلی شکل می‌گیرد که ذاتاً فردگرا هستند؛ اما آیین‌های

فرهنگی با فراهم آوردن بستری برای «تجربه مشترک»، دانش‌آموزان را حول یک محور ارزشی واحد گرد هم می‌آورند. در این حالت، آیین‌ها به عنوان «نقطه اشتراک»، مرزهای کاذب بین گروه‌های دوستی را از بین برده و تعاملاتی را شکل می‌دهند که بر پایه همکاری و مشارکت داوطلبانه استوار است. این تجربه مشترک، نوعی «سرمایه اجتماعی» ایجاد می‌کند که در آن، احساس تعلق گروهی بر تفاوت‌های فردی غلبه کرده و حس برادری یا خواهری میان دانش‌آموزان تقویت می‌شود. سازوکار دوم، مبتنی بر «نهادینه‌سازی مشارکت مسئولانه و نقش‌پذیری جمعی» است که همبستگی را از یک حس گذرا به یک ساختار پایدار تبدیل می‌کند. وقتی دانش‌آموزان برای اجرای یک آیین (مانند مراسم اعیاد، بزرگداشت‌های بومی یا فعالیت‌های سنت‌محور) نقش‌های متفاوتی بر عهده می‌گیرند، در واقع در حال تمرین «وابستگی متقابل» هستند؛ جایی که موفقیت کلی مراسم، به عملکرد هماهنگ تک‌تک افراد بستگی دارد. این مسئولیت‌پذیری مشترک، دانش‌آموزان را از نگاه‌های خودمحور به سمت «نگاه نظام‌مند» سوق می‌دهد. در نتیجه، همبستگی نه تنها به عنوان یک احساس مثبت، بلکه به عنوان یک «ضرورت اجرایی» درک می‌شود که در نهایت، مدرسه را به جامعه‌ای کوچک و منسجم بدل می‌سازد که در آن، امنیت روانی فرد در گرو انسجام جمع است. از منظر همبستگی اجتماعی، فعالیت‌های فرهنگی آیینی می‌توانند حس تعلق به مدرسه را افزایش دهند، چون مدرسه تبدیل به مکانی برای رویدادهای مشترک می‌شود، دانش‌آموز احساس می‌کند بخشی از یک اجتماع فعال و ارزش‌محور است. تعاملات بین گروهی را گسترش دهند: در بسیاری از برنامه‌ها دانش‌آموزان از کلاس‌ها یا گروه‌های مختلف کنار هم قرار می‌گیرند و شبکه‌های ارتباطی جدید شکل می‌گیرند. وقتی تنوع فرهنگی یا احترام به سنت‌ها آموزش داده می‌شود، روابط انسانی در مدرسه به سمت تعامل‌های مبتنی بر کرامت حرکت می‌کند. کاهش تعارضات بین فردی را تسهیل کنند: تعارض‌ها غالباً زمانی بیشتر می‌شوند که ارتباطات سطحی و رقابتی باشد؛ اما فعالیت‌های جمعی فرهنگی می‌توانند چارچوبی برای همکاری و کاهش سوءبرداشت‌ها فراهم کنند.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

یافته‌های حاصل از این مرور نظام‌مند نشان داد که آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی نه به عنوان پدیده‌های حاشیه‌ای، بلکه به عنوان مؤلفه‌هایی بنیادین در ساختار تربیتی مدرسه، نقش تعیین‌کننده‌ای در افزایش شادی و تقویت همبستگی اجتماعی ایفا می‌کنند. تحلیل محتوای یافته‌ها حاکی از آن است که تعامل مدرسه با آیین‌ها، زمینه‌ساز تحولی در ماهیت زیست‌آموزشی دانش‌آموزان است که در سه محور کلیدی قابل تبیین است: ۱- نقش در ارتقای سلامت روان و شادی جمع یا از دیدگاه روان‌شناسی مثبت‌نگر، آیین‌های فرهنگی با فراهم آوردن بسترهای مشارکت فعال، تجربه هیجانات مثبت را برای دانش‌آموزان تسهیل می‌کنند. این مناسک، فراتر از جنبه‌های سرگرمی، به دانش‌آموز احساس «دیده شدن» و «معنابخشی» به زمان و مکان مدرسه را هدیه می‌دهند که خروجی مستقیم آن، بهبود سلامت روان و ارتقای سطح شادی پایدار است. در واقع، آیین‌ها به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا با گذار از انزوا و فردگرایی، طعم شادی جمعی را در بستر مدرسه بچشند. ۲- همبستگی و انسجام از منظر جامعه‌شناسی آموزش. نتایج پژوهش مؤید آن است که آیین‌ها و سنت‌ها، به عنوان بخشی از برنامه درسی پنهان، ارزش‌های بنیادینی همچون احترام به تفاوت‌ها، همدلی و روحیه همکاری را نهادینه می‌سازند. این مناسک با ایجاد فضایی برای تعاملات فرا-درسی، سلسله‌مراتب خشک آموزشی را تلطیف کرده و بستری برای شکل‌گیری «هویت جمعی» فراهم می‌آورند. در چنین فضایی، تضادها کاهش یافته و دانش‌آموزان بر پایه تجربیات مشترک فرهنگی، به سطحی از همبستگی می‌رسند که انسجام اجتماعی مدرسه را تضمین می‌کند. ۳- پیوند میان هویت فرهنگی و زیست‌بوم آموزشی یافته‌ها تأکید دارند که احیای سنت‌های بومی و محلی، پیوندی ناگسستنی میان فضای مدرسه، خانواده و جامعه پیرامونی ایجاد می‌کند. این هم‌افزایی موجب تقویت هویت فرهنگی دانش‌آموزان شده و مدرسه را به مأمونی برای حفظ و ترویج میراث فرهنگی تبدیل می‌کند. زمانی که سنت‌ها به شکلی هدفمند در مدرسه جاری شوند، دانش‌آموز نسبت به ریشه‌های خود احساس تعلق بیشتری یافته و مدرسه از یک نهاد صرفاً آموزشی به یک نهاد فرهنگ‌ساز تبدیل می‌شود.

در نهایت، شواهد نشان می‌دهد که جایگاه آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی در مدارس، نقشی راهبردی است. برای گذار به مدارس که در آن‌ها شادی و همبستگی نهادینه شده باشد، بایستی بازنگری جدی در جهت «فرهنگ‌محور کردن» فعالیت‌های

مدرسه‌ای صورت گیرد. پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاران آموزشی و مدیران مدارس، با ادغام هدفمند آیین‌های بومی و سنتی در برنامه‌های روزانه و فوق‌برنامه، محیطی را فراهم آورند که در آن «شادی اصیل» و «همبستگی اجتماعی» به شاخص‌های اصلی کیفیت زیست دانش‌آموزان تبدیل شود. این امر می‌تواند گامی مؤثر در جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی و ارتقای سلامت روان نسل آینده باشد. با توجه به یافته‌های این پژوهش و نیز خلأهای موجود در ادبیات علمی این حوزه، انجام مطالعات بیشتر برای تعمیق و گسترش نتایج به‌دست‌آمده ضروری به نظر می‌رسد. در وهله نخست، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده با رویکردی چندبعدی و یکپارچه طراحی شوند؛ به این معنا که اثر آیین‌ها و سنت‌های فرهنگی تنها از یک بُعد خاص بررسی نشود، بلکه پیامدهای آن‌ها در سطوح فردی، اجتماعی، روان‌شناختی و سازمانی به‌صورت هم‌زمان مورد توجه قرار گیرد. چنین رویکردی می‌تواند تصویری جامع‌تر و دقیق‌تر از کارکرد این فعالیت‌ها در محیط‌های آموزشی ارائه دهد. از سوی دیگر، لازم است. مداخلات عملی و مبتنی بر شواهد برای اجرای مراسم ملی، مذهبی و بومی در مدارس طراحی و ارزیابی شوند. بسیاری از پژوهش‌های پیشین بیشتر جنبه توصیفی داشته‌اند و کمتر به آزمون تجربی برنامه‌ها و راهکارهای اجرایی پرداخته‌اند؛ بنابراین، بررسی اثربخشی برنامه‌های مشخص در افزایش حس تعلق، شادی پایدار، مشارکت اجتماعی و کاهش تعارضات میان‌فردی می‌تواند از اولویت‌های پژوهشی آینده باشد. همچنین، پیشنهاد می‌شود اثر انواع مختلف آیین‌ها به‌صورت مقایسه‌ای بررسی شود تا مشخص گردد کدام نوع از این فعالیت‌ها بیشترین تأثیر را بر ارتقای روابط اجتماعی و بهبود فضای مدرسه دارد. علاوه بر این، انجام مطالعات طولی برای سنجش پایداری اثرات این آیین‌ها ضروری است. بسیاری از تحقیقات، اثرات کوتاه‌مدت را بررسی کرده‌اند؛ در حالی که برای سیاست‌گذاری آموزشی و فرهنگی، آگاهی از ماندگاری این اثرات در طول زمان اهمیت بالایی دارد. همچنین، توصیه می‌شود دیدگاه گروه‌های مختلف ذی‌نفع از جمله دانش‌آموزان، معلمان، مدیران و اولیای مدرسه به‌صورت جداگانه و مقایسه‌ای مورد مطالعه قرار گیرد تا ابعاد مختلف موضوع با دقت بیشتری شناسایی شود. از منظر سیاست‌گذاری نیز، پژوهش‌های آینده می‌توانند به بررسی نقش سیاست‌های فرهنگی و آموزشی در نهادینه‌سازی و گسترش این آیین‌ها بپردازند. در نهایت، با توجه به محدود بودن مرورهای جامع در این حوزه، انجام مرورهای نظام‌مند و فراتحلیل‌های جدید که یافته‌های داخلی و خارجی را با هم تلفیق کنند، می‌تواند زمینه‌ساز جمع‌بندی دقیق‌تر و ارائه راهبردهای کاربردی‌تر برای نظام آموزش و پرورش باشد. به طور کلی، پژوهش‌های آینده باید به سمت مطالعاتی حرکت کنند که هم از نظر نظری غنی‌تر باشند و هم از نظر اجرایی بتوانند به بهبود کیفیت روابط، افزایش همبستگی اجتماعی و ارتقای نشاط در محیط‌های آموزشی کمک کنند.

منابع

- احمدی، ح. (۱۴۰۴). نقش مدیریت در مدارس روستایی و تعامل با فرهنگ سنتی و بومی جهت ارتقا کیفیت آموزشی. *اولین همایش بین‌المللی تجربه‌های طلایی و پژوهش‌های ماندگار معلمان*، خرم‌آباد. <https://civilica.com/doc/2534437>
- احمدی، ز.، مردانلو، ر.، و عابدی، م. (۱۴۰۳). بررسی رابطه میزان تأثیر آداب و رسوم یک جامعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی. *اولین همایش بین‌المللی معلمان برتر*، مسجدسلیمان. <https://civilica.com/doc/2164291>
- احمدی، س.، عزت‌نیا، ف.، احمدی، ز.، و اسفندیاری، م. (۱۴۰۲). همبستگی اشتیاق شغلی و عملکرد شغلی معلمان با نقش واسطه‌ای مهارت‌های ارتباطی آنان در مدارس شهرستان فراهین. *فصلنامه انگاره‌های نو در تحقیقات آموزشی*، ۲(۱)، ۶۸-۸۷.
- اکبرپوران، س.، و رضایی، م. (۱۳۹۷). مروری بر سیاست شادی/نشاط در مدارس ایران از ایده تا اجرا. *سیاست‌گذاری عمومی*، ۴(۲)، ۱۲۱-۱۴۲. <https://sid.ir/paper/257401/fa>
- امیری، ع.، مسعودی راد، م.، بخشی‌زاده، س.، و زارعی زردسواری، ح. (۱۴۰۱). ارزیابی نقش شاخص‌های فرهنگی - مذهبی در توسعه گردشگری با تأکید بر آئین چهل‌منبر شهرستان خرم‌آباد. <https://civilica.com/doc/1235704>

- انصاری، ب. (۱۳۹۰). مبانی حقوق همبستگی. *مطالعات حقوق خصوصی*، ۴۱(۴)، ۲۱-۴۰.
<https://sid.ir/paper/125059/fa>
- ایزدی، ص.، بختیاری، ا.، و خلیل‌نیا، م. (۱۳۹۵). رویکردی مردم‌نگارانه به فرهنگ برنامه درسی مدارس ابتدایی. *همایش انجمن مطالعات برنامه درسی ایران*.
<https://sid.ir/paper/892162/fa>
- برزگر، زینب و حسینی (ژرفا)، سید ابوالقاسم، ۱۴۰۲، بررسی تطبیقی زندگی در اندیشه حافظ و ریچارد رورتی،
<https://civilica.com/doc/237771>
- بهرامیان، س.، نادی، م. ع.، و کریمی، ف. (۱۳۹۸). واکاوی مؤلفه‌های شادی در اسلام و اعتباریابی آن با هدف ایجاد و گسترش مدارس شاد. *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۴(۳)، ۷-۵۲.
<https://sid.ir/paper/261828/fa>
- بیژنی، سمیرا، ۱۴۰۴، تاثیر گوته و حافظ بر اندیشه‌های مارتین سلیگمن و روانشناسی مثبت‌گرا، *ششمین همایش بین‌المللی ادبیات، زبان‌شناسی و علوم انسانی، همدان*
<https://civilica.com/doc/2607371>
- بیک‌محمدی، خ. ا.، جوانمردزاده، ا.، رضالو، ر.، و افخمی، ب. (۱۴۰۰). نگرشی بر تحولات و سنت‌های فرهنگی دوره نوسنگی جدید در دشت ملایر (براساس یافته‌های کاوش تپه پشت فرودگاه).
<https://civilica.com/doc/1349201>
- پیش‌قدم، ر.، و ابراهیمی، ش. (۱۴۰۱). فرهنگستان و زبانه‌نگستان: دو بال تعالی زبانی و فرهنگی.
<https://civilica.com/doc/1476971>
- تسلیمی، م.، فراستخواه، م.، و حسن‌مرادی، ن. (۱۳۹۹). نقش برنامه‌های سلامت‌محور در توسعه فرهنگ سازمانی مدارس. *آموزش بهداشت و ارتقای سلامت ایران*، ۸(۱)، ۴۵-۵۶.
<https://sid.ir/paper/362169/fa>
- جفره، ز. (۱۴۰۴). همبستگی و اتحاد، نیروی اتکا به نفس و خودباوری را در خود تقویت. *چهارمین همایش ملی ایده‌های کاربردی در علوم تربیتی، روانشناسی و مطالعات فرهنگی، بوشهر*.
<https://civilica.com/doc/2595850>
- جلالی‌مهر، م.، و مرادی، م. (۱۴۰۳). تأثیر سنت‌های فرهنگی در تحول مفهوم حقوق بشر در تاریخ جوامع بشری. *اولین کنفرانس بین‌المللی حقوق، علوم سیاسی، سیاست اسلامی و فقه اسلامی، ساری*.
<https://civilica.com/doc/2067746>
- حاجی‌حسینی، م.، و حاجی‌حسینی، ف. (۱۴۰۰). مدل شادی: یک مطالعه نظریه داده بنیاد.
<https://civilica.com/doc/1377284>
- حسینی کهنوج، س. م. (۱۴۰۴). آموزش فرهنگ اهمیت و آداب و رسوم به کودکان. *اولین همایش بین‌المللی افق‌های تازه در روانشناسی یادگیری و آموزش و پرورش از دید معلم، ارومیه*.
<https://civilica.com/doc/2534092>
- حیدری، غ. (۱۳۹۰). همبستگی اجتماعی در نگاه اسلام. *پژوهش اجتماعی*، ۴(۱۳)، ۹۵-۱۱۷.
<https://sid.ir/paper/164814/fa>
- خوش‌فر، غ.، جانعلی‌زاده، ح.، اکبرزاده، ف.، و دهقانی، ح. (۱۳۹۴). سرمایه فرهنگی و شادی جوانان. *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۱۱(۳۸)، ۸۹-۱۲۰.
<https://sid.ir/paper/118027/fa>
- سعادت‌زاده، ط.، محولاتی، م.، و سالاری دوغ‌آبادی، س. (۱۴۰۴). بررسی روش‌های موفق گنجاندن داستان‌ها، آداب و رسوم یا هنرهای محلی در محتوای درسی.
<https://civilica.com/doc/2498467>
- شرفیان، س. (۱۴۰۴). نقش فضاهای عمومی شهری در تقویت پیوند اجتماعی و همبستگی اجتماعی. *اولین همایش ملی معماری بومی و توسعه پایدار شهرهای آینده، شیراز*.
<https://civilica.com/doc/2592304>
- شهیدانی، ش.، و مهدی‌نسب، ک. (۱۳۹۷). اخلاق، عادات و رسوم ایرانیان از نگاه مأموران انگلیسی عصر ناصری. *پژوهش‌های تاریخی*، ۱۰(۱)، ۱۵۳-۱۷۸.
<https://sid.ir/paper/148719/fa>

- صالحی، ح.، قره‌داغی، م.، عبادی، ا.، و رییس سادات، ح. (۱۴۰۳). دنیای اسلام و آداب و رسوم و جشن‌های ایرانی. <https://civilica.com/doc/2004149>
- طهماسبی، م.، عباسی، ر.، و هوشمند، س. ز. (۱۴۰۴). راهکارهای علمی و عملی توسعه و ترویج فرهنگ و هنر اسلامی ایرانی در مدارس. پنجمین کنفرانس ملی راهکارهای توسعه و ترویج آموزش علوم در ایران، شیراز. <https://civilica.com/doc/2470270>
- قمرانی، ا.، فراهانی، ح.، و شریعتی، م. (۱۳۸۶). نوروپسیکولوژی شادی. سمپوزیوم نوروپسیکولوژی ایران. <https://sid.ir/paper/820393/fa>
- گراوند، ا.، و الله‌خلیلی، ع. (۱۴۰۳). نقش مؤلفه‌های فرهنگی در آموزش ابتدایی: از سنت‌های بومی تا نوآوری‌های آموزشی. اولین همایش بین‌المللی ایده‌های تحول‌آفرین در زمینه مطالعات فرهنگی و آموزشی، <https://civilica.com/doc/2285779>
- محمودی، آ.، تقدیر، س.، و حمزه‌نژاد، م. (۱۴۰۰). مدارس سنتی ایران الگوی موفق در ایجاد همبستگی و پایداری اجتماعی در شهرهای اسلامی. همایش ملی انقلاب اسلامی و افق تمدنی آینده. <https://sid.ir/paper/1038876/fa>
- ملاشاهی، م. (۱۴۰۲). تحلیلی بر نقش شادی و نشاط در محیط مدرسه و تأثیرگذاری آن در بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان. اولین همایش بین‌المللی افق‌های نوین در آموزش و پرورش در هزاره سوم، بوشهر. <https://civilica.com/doc/2195115>
- نجفی کلیانی، ب. (۱۴۰۴). بررسی و شناخت مهم‌ترین آداب و رسوم و اعتقادات مردم کلیان و بناب. چهارمین همایش ملی ایده‌های کاربردی در علوم تربیتی، بوشهر. <https://civilica.com/doc/2538703>
- نصیری‌زاده، س.، فتحی‌واجارگاه، ک.، و عارفی، م. (۱۴۰۴). مطالعه تجارب زیسته دانش‌آموزان از درک مفهوم شادی در برنامه درسی مدرسه. <https://civilica.com/doc/2380890>
- نظری‌بیشه، م. ا. (۱۴۰۴). مطالعه روند شکل‌گیری هویت اجتماعی و پیوندهای عاطفی در محیط‌های آموزشی چندپایه در مدارس ابتدایی. اولین کنفرانس بین‌المللی و جشنواره کشوری مدارس شاد، بوشهر. <https://civilica.com/doc/2599872>
- نیکنام، م. (۱۳۹۵). تحلیل مردم‌شناختی آداب و رسوم مردم مازندران در آیین طلب آفتاب. همایش ملی فرهنگ گردشگری و هویت شهری. <https://sid.ir/paper/874698/fa>
- نیکوی بندری، حسین، ۱۳۹۷، حقوق بشر در بستر نوپراگماتیسم: سنجش مفاهیم منزلت انسانی، خودآیینی و همبستگی در گفتمان حقوق بشر معاصر با اندیشه ریچارد رورتی، سومین کنفرانس توانمندسازی جامعه در حوزه علوم انسانی و مطالعات روانشناسی، تهران، <https://civilica.com/doc/767305>
- هاشمی، س. ض.، رضایی، م.، و اکبرپوران، س. (۱۳۹۵). از شادی تا نشاط، شادی در ساختار معنایی حاکم بر نظام آموزشی. تحقیقات فرهنگی ایران، ۹ (۳)، ۱۸۳-۲۰۴. <https://sid.ir/paper/357919/fa>
- یزدانی، م. ح.، زارنجی، ژ. س.، و جامی اودولو، م. (۱۴۰۲). بررسی نقش سنت‌های فرهنگی بر توسعه پایدار شهرها با رویکرد جنبش شهر آرام (مطالعه موردی: شهر اردبیل). <https://civilica.com/doc/1690286>

- Allen, K., & Kern, M. (2025). Connected belonging: A relational and identity-based approach to school belonging. *British Educational Research Journal*. <https://doi.org/10.1002/berj.4112>
- Durkheim, E. (2004). *The elementary forms of the religious life* (B. Parham, Trans.). Markaz Publishing. (Original work published 1912).
- Eliade, M. (1997). *A history of religious ideas* (J. Satari, Trans.). Soroush Publishing.

- Garcia, L., & Patel, R. (2025). The relationship between school culture and students' academic well-being. *Health Science Reports*, 8(2), e70379. <https://doi.org/10.1002/hsr2.70379>
- Kajta, J. (2025). Social Media Solidarity in Times of Polycrisis. *Social Movement Studies*. DOI: 10.1080/14782804.2025.2520243
- Kaya, S., & De Jong, E. (2025). Promoting school belonging for immigrant students. *School Effectiveness and School Improvement*. <https://doi.org/10.1080/09243453.2025.2492012>
- Li, Y., & Chen, H. (2025). The role of leaders in shaping school culture. *Frontiers in Education*, 10, 1541525. <https://doi.org/10.3389/educ.2025.1541525>
- Miwa, K. (2025). Small but Certain Happiness in Daily Life: Structure and Relation with Well-Being. *Journal of Happiness Studies*, 26, Article 63. DOI: 10.1007/s10902-025-00896-2
- Nasr, S. H. (2015). *Islamic art and spirituality*. Hekmat Publishing.
- Parsin Tarh Sakht Consulting Engineering Company. (2011). [Title of the document/report].
- Rapoport, A. (1987). *The cultural origin of residential complexes* (R. Rezazadeh, Trans.). Iran University of Science and Technology Press.
- Rowland, J., et al. (2025). What Is Your Digital Identity? Unpacking Users' Understandings of Digital Identity. *New Media & Society*. DOI: 10.1177/01634437241282240
- Sharma, L.R. (2025). Culture as a Reflection of Heritage and Identity: A Thematic Analysis. *Journal of Family Life and Cultural Change*.
- Smith, J., & Rodríguez, M. (2025). Integrating cultural heritage into education: The supportive role of school-based festival learning. *Humanities and Social Sciences Communications*. <https://doi.org/10.1007/s44217-025-00847-2>.
- Warran, K., et al. (2025). Arts, Secular Ritual, and Health: Combining (Micro)Sociology and Arts Research. *Frontiers in Social Psychology*. DOI: 10.3389/frsps.2025.1477404